

Kosovo

Milenijumski razvojni ciljevi, drugi izveštaj za Kosovo

Ovaj izveštaj je rezultat inicijative Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) na Kosovu u tesnoj saradnji sa Institutom Riinvest.

Istraživači, analitičari i tekstopisci:

Venera Demukaj, vođa tima (Riinvest)
Mrika Kotorri – (Riinvest)
Visare Gorani -Gashi (Kabinet Premijera)
Fatime Arënliu - Qosaj (Ministarstvo zdravlja)
Valza Kika - Salihu (Riinvest)
Arben Gashi – (Riinvest)

Urednik: Muhamet Mustafa, Institut Riinvest

SADRŽAJ

Zahvalnost

Glavni sažetak izveštaja i zaključci

Akronimi i skraćenice

Sadržaj

Uvod

Cilj 1: Iskoreniti krajnje siromaštvo i glad

Cilj 2: Postići univerzalno osnovno obrazovanje

Cilj 3: Promovisati jednakost među polovima i dati veća prava ženama

Cilj 4: Smanjiti smrtnost dece

Cilj 5: Poboľjšati zdravlje majki

Cilj 6: Izboriti se sa HIV-om/AIDS-om, tuberkukozom i ostalim bolestima

Cilj 7: Osigurati održivost prirodne sredine

Cilj 8: Razviti globalno partnerstvo za razvoj

Cilj 9: Izgraditi dobro upravljanje ka evropskim integracijama

Dodaci

ZAHVALNOST

Izrada ovog izveštaja ne bi bila moguća bez učešća i velike pomoći Tima UNDP-a za Kosovo: Frode Muringa, Maurica Dewulfa, Enkhtsetseg Miyegombo, Mytaher Haskuka i Krenara Loshija.

Takođe želimo da se zahvalimo i drugim agencijama UN na Kosovu na saradnji i korisnim predlozima i sugestijama.

Dodatnu zahvalnost takođe upućujemo i svim učesnicima 22 tehničke radne grupe za uspešnu saradnju na programu MCR (Milenijumskih ciljeva razvoja) koji smo ostvarili tokom procesa izrade Strateškog plana za razvoj Kosova.

Predstavnici lokalnih i centralnih vladinih institucija kao i civilno društvo dali su dragocen doprinos postizanju specifičnih utvrđenih ciljeva na Kosovu.

Takođe smo duboko zahvalni na spremnosti za saradnju šefova parlamentarnih komisija, Fatmire Mulhaxha-Kollçaku (Komisija za zdravstvo) i Envera Hoxhaja (Komisija za obrazovanje) i diskusije o predlogu izveštaja MCR sa predstavnicima komisija.

Autori se takođe zahvaljuju i Svetskoj banci za rad u oblasti smanjenja siromaštva.

Uz sve gore navedene, autori su neizmerno zahvalni Adrianu Civici, Ekremu Beqiriju i Luanu Shllaku za savete i komentare tokom pripreme i izrade izveštaja.

PREDGOVOR

Milenijumski ciljevi razvoja (MCR) predstavljaju globalno partnerstvo koje je proizašlo iz obaveza i ciljeva utvrđenih na svetskom samitu 1990. godine. Od usvajanja 2000. godine putem Milenijumske deklaracije, MCR postaju univerzalni okvir za razvoj koji podrazumeva saradnju razvijenih zemalja i njihovih partnera na postizanju zajedničke budućnosti. Kao odgovor na najveće svetske izazove i poziv civilnom društvu, MCR promovišu smanjenje siromaštva, obrazovanje, zdravlje majki, ravnopravnost polova i druge ciljeve koji povezuju smrtnost dece, AIDS i ostale zarazne bolesti.

Određivanje 2015. godine kao godine do koje će MCR biti ostvareni, postavilo se mogućim ukoliko svi akteri budu radili zajedno i dali doprinos u svom domenu. Siromašne zemlje obavezale su se da će bolje da upravljaju i investiraju u svoje stanovništvo putem zdravstvene zaštite i obrazovanja. Bogaće zemlje obavezale su se da ih podržavaju putem pružanja pomoći, podrške u rešavanju dugova i pravičnije trgovine.

MCR takođe pružaju sredstva za utvrđivanje merila i procenu napretka u razvoju. Reforme politika, institucionalne promene i realokacije budžeta često su rezultat diskusija usmerenih ka vremenski utvrđenim ciljevima. Do danas je manje od jedne trećine zemalja u razvoju odredilo specifične i merljive nacionalne ciljeve za smanjenje siromaštva. Kako bi MCR imali značaj na lokalnom nivou, ciljevi moraju da budu postavljeni tako da odražavaju lokalne okolnosti i prioritete razvoja.

Ovaj izveštaj, koji je pripremio RIINVEST ispred kancelarije UNDP-a za Kosovo, uz značajan doprinos Tima UN-a za Kosovo, eksperata KDSP-a, tehničke radne grupe i članova civilnog društva, ima za cilj da pomogne stvaranje koalicija za promenu u smislu pružanja podrške ciljevima, praćenja napretka u odnosu na utvrđene indikatore, i pomoći Vladi Kosova u izgradnji institucionalnih kapaciteta, politike i programa neophodnih za ostvarenje MCR.

Rezultati predstavljeni u ovom izveštaju navode na zaključak da je došlo do određenih pomaka (kao što je blago poboljšanje na nivou obrazovanja), i taj uspeh pruža mogućnost da neki od ciljeva budu ostvareni. Međutim, oni takođe ukazuju na ozbiljne i trajne probleme koji se odnose na rasprostranjen nivo siromaštva i dispariteta, visok nivo nezaposlenosti, naročito među mladima, stambene uslove ispod standarda, nepovoljne pokazatelje zdravlja, zagađenje i ozbiljne probleme u vezi sa životnom sredinom. Postoji jasna potreba da politički lideri preuzmu hitne i usaglašene akcije, i ustanove politike koje će biti bolje usmerene, bolje koordinisane i proračunate, jer u suprotnom mnogi ljudi neće u svom životu ostvariti ni osnovne postulate MCR-a. Verujem da Milenijumski ciljevi razvoja i posvećenost lokalnih zainteresovanih strana pružaju izvanrednu mogućnost da to bude ostvareno. Mnoge zemlje u regionu treba da poboljšaju svoju upravu kako bi ispunile obećanja MCR-a, a ohrabrujuće je videti da je dodatni cilj, cilj broj devet koji se odnosi na dobru upravu, uključen u analizu ovog izveštaja.

Kako će Kosovo izgledati 2015. godine ako ciljevi budu ostvareni? Mnoge hiljade ljudi izaći će iz ekstremnog siromaštva. Biće ostvareno značajno poboljšanje zdravlja dece. Mnoga deca uzrasta do pet godina čiji su životi u opasnosti biće spašena. Isto tako i životi njihovih majki. Postizanje MCR značiće da će hiljade ljudi imati bezbednu pijaću vodu, a manje ljudi će živeti bez osnovnih sanitarnih uslova, biće im omogućeno da vode zdraviji i dostojanstveniji život. Mnogo više žena i devojaka ići će u školu, raspolagaće ekonomskim i političkim mogućnostima, imaće veću sigurnost i bezbednost. Iza ovih brojčanih podataka su životi i nade ljudi koji traže nove mogućnosti da se oslobode tereta velikog siromaštva i daju svoj doprinos ekonomskom rastu i preporodu.

Frode Mauring

Stalni predstavnik UNDP-a za Kosovo i koordinator UN-a za razvoj na Kosovu

ZAKLJUČCI I GLAVNI SAŽETAK IZVEŠTAJA

Na Milenijumskom samitu održanom septembra 2000. godine, 189 država usvojilo je Milenijumsku deklaraciju Ujedinjenih nacija. Ta deklaracija poverila je razvijenim zemljama i zemljama u razvoju globalni plan, koji se sastoji iz osam vremenski ograničenih ciljeva, 18 ciljnih odredišta i 48 indikatora koji bi trebalo da budu dostignuti do 2015. godine. Ti globalni ciljevi poznati su kao Milenijumski ciljevi razvoja – MCR i to su:

1. Iskoreniti krajnje siromaštvo i glad
2. Postići univerzalno osnovno obrazovanje
3. Promovisati jednakost među polovima i dati veća prava ženama
4. Smanjiti smrtnost dece
5. Poboljšati zdravlje majki
6. Izboriti se sa HIV-om/AIDS-om, tuberkolozom i ostalim bolestima
7. Osigurati održivost prirodne sredine
8. Razviti globalno partnerstvo za razvoj

Od 1999. godine na snazi je Rezolucija Saveta bezbednosti 1244 i Administrativna misija UN-a na Kosovu (UNMIK) koja nije učestvovala na Milenijumskom samitu 2000. godine. Deklaracija nije bila potpisana od strane predstavnika Kosova, tako da danas Vlada Kosova nema obaveza da radi na ispunjavanju MCR do 2015. godine. Bez obzira, to nas neće sprečiti u dostizanju tih ciljeva koji su veoma bitni za budući razvoj Kosova.

Tokom 2004. godine, Tim UN-a za Kosovo napisao je prvi osnovni izveštaj koji je izneo viđenje o razvoju milenijumskih ciljeva na Kosovu. Izveštaj je omogućio dobru proveru javnosti o napretku progresu i upozorio na pravce kretanja. Drugi izveštaj o MCR koristi kao osnovu izveštaj UNDP-a iz 2004. godine i ispituje obim posla koji je uspešno dostignut na Kosovu a koji je direktno vezan za ostvarivanje MCR. On identifikuje odredišta i indikatore adaptirane na osnovu prioriteta i lokalnih okolnosti na Kosovu. U izveštaju smo pridodali, pored osam osnovnih MCR i deveti cilj, koji se bavi dobrim upravljanjem kao preduslovom dostizanja svih osam pomenutih globalnih MCR. Izveštaj prikazuje i neka dostignuća u nekoliko oblasti; kosovko društvo nastavlja da se bavi ozbiljnim i postojećim problemima, koji su odraz izazova sa kojima će se MCR susretati do 2015. godine. Siromaštvo u prihodima je široko rasprostranjeno, procenjuje se da najveći deo stanovništva spada u kategoriju siromašnih, što je rezultat nestabilne političke situacije uz povezanost sa rizicima ekonomskog sloma. Siromaštvo je takođe okruženo i dimenzijom nepostojanja prihoda. Kosovo nastavlja da pokazuje i nepovoljne zdravstvene indikatore; suočavajući se s velikim ekološkim problemima vezanim za kvalitet vode, upravljanje raznim vrstama otpada, zagađenost vazduha i zemljišta, to se može zaključiti i pored toga što raspoloživi podaci nisu potpuno zadovoljavajući i pouzdani. Na drugoj strani, obrazovanje postiže poboljšanje indeksa, što je odraz blagog porasta indeksa humanog razvoja na Kosovu. Izveštaj Svetske banke (WB) o istraživanju siromaštva na godišnjem nivou pokazao je porast od 2% u dostizanju drugog cilja MCR vezanog za obrazovanje i šestog MCR vezanog za HIV/AIDS. Osim toga, trenutna situacija vezana za podatke o smrtnosti majki porodilja nam ne može puno pomoći u proceni dostizanja petog MCR-a.

Usvajanje i dostizanje zahteva MCR-a i razvoj pravilno pripremljenih politika i programa usklađenih i postavljenih u okviru mehanizama nadgledanja i izveštavanja (kroz DevInfo bazu podataka) razvili bi kapacitete Kosova za humani razvoj. Stoga se može zaključiti da je potreban jak i hitan napredak u kvalitetu i dostupnosti podataka koji bi omogućili praćenje i snimanje dostignuća i razvoja indikatora kroz mehanizme praćenja i izveštavanja. Na osnovu svega toga, institucije Kosova moraju uspostaviti jasne ciljeve koje je moguće dostići i plan razvoja Statističkog zavoda Kosova (SOK) kao efikasne, efektivne i pouzdane institucije koja će imati značajnu bazu podataka i objavljene informacije o nacionalnim podacima, demografskoj statistici i statistici o socijalnim i javnim servisima.

Ciljne politike za ispunjenje stope rasta u iznosu od 5-7% tokom perioda 2009- 2015. godine omogućiće razmatranje mnogih tema direktno povezanih sa MCR.

Iskoreniti krajnje siromaštvo i glad

Cilj broj 1. Obraduje pitanje siromaštva u nekoliko dimenzija. Čak i nakon osam godina od konflikta, sveukupno siromaštvo a posebno ekstremno siromaštvo predstavljaju najozbiljniji izazov za Kosovo. 44% stanovništva živi u uslovima siromaštva, a 14% živi u uslovima ekstremnog siromaštva, šta nam ukazuje da je kosovsko društvo najsiromašnije društvo u regionu zapadnog Balkana. Veoma visoka stopa siromaštva je svojstvena za visok nivo nezaposlenosti i nizak prihod po glavi stanovnika (GDP).

Ovaj cilj je moguće dostići kroz uspostavljanje ekonomskog rasta za siromašne, sveobuhvatnog ruralnog razvoja, politike otvaranja novih radnih mesta, kao i kroz pristizanje investicija i njihovo promovisanje. Još jedan jako bitan stub u zaštiti socijalno ugroženih grupa je uspostavljanje adekvatno ciljane mreže zaštite. Ovi programi su neophodni za one socijalne grupe koje imaju ograničene kapacitete za ostvarivanje prihoda (osobe sa invaliditetom, stari, žene nosioci domaćinstava), pošto ekonomski rast sam po sebi neće biti dovoljan da se te grupe izvuku iz kategorije ekstremno siromašnih.

Postići univerzalno osnovno obrazovanje

Cilj 2 poziva na omogućavanje univerzalnog osnovnog obrazovanja za svu decu. Nakon konflikta, obrazovni sistem doživeo je reforme koje je pokrenula Vlada Kosova tada podržana od strane raznih donatora. Može se primetiti pozitivan razvoj, ali situacija unutar sektora obrazovanja zahteva dalje unapređenje. Identifikovano je nekoliko specifičnih ciljeva kako bi "za svu decu svuda, posebno za devojčice i decu sa određenim poteškoćama, uključujući i decu etničkih manjina, bio omogućen pristup kompletnom devetogodišnjem visokokvalitetnom obrazovanju.

Najbitniji prioriteti su: a) razviti univerzalnu uključenost uz poštovanje jednakosti i različitosti unutar obrazovanja; b) poboljšati kvalitet obrazovnih rezultata; c) poboljšati kvalitet, primenljivost i upravljanje srednjeg obrazovanja uključujući i sistem kvalitetnog osiguranja; d) stvoriti i uspostaviti fleksibilne prilagodljive sisteme profesionalnog, stručnog i kontinuiranog obrazovanja koje ohrabruje dugoročno učenje; e) poboljšati upravljanje i vođstvo obrazovnog sistema; f) povećati finansiranje obrazovnog sistema, kako javnog tako i privatnog, kako bi bila povećana efikasnost u korišćenju dostupnih resursa.

Promovisati jednakost među polovima i dati veća prava ženama

Jednakost polova, kao i ljudska prava, prožima sve sektore i imaju velikog uticaja na sva pitanja u vezi s političkim, kulturološkim i ekonomskim aspektima. Uzimajući u obzir visok nivo siromaštva i nezaposlenosti na Kosovu, žena u odnosu na muškarca još uvek je u nepovoljnijem položaju u sferi zapošljavanja, obrazovanja, mogućnosti i učešća u javnom životu.

Jednakost polova je pitanje koje treba da bude pravilno postavljeno, jer bismo u suprotnom imali situaciju da više od 50% populacije nije integrisano u socijalni, politički i ekonomski razvoj na odgovarajući način. Smatramo da bi većina javnih politika morala da bude orijentisana na dostizanje cilja broj tri. Ovo je moguće ako bi bio povećan procenat godina školovanja žena koje bi imale bolji pristup školskom sistemu usmerenom i ka stalnim poboljšanjima kvaliteta u pružanju usluga. Pored toga, povećanje procenta žena koje zarađuju i broja žena koje su uključene u upravljačke procese i procese donošenja odluka, može da da značajan doprinos dostizanju ovog milenijumskog cilja.

Smanjiti smrtnost dece

Smrtnost dece i odojčadi je najkompleksnije pitanje koje treba razmatrati u odnosu na razvoj na Kosovu. Ti indikatori odražavaju neefikasnost zdravstvenog sistema na Kosovu, kao i uticaj faktora rizika koji prevazilaze nadležnosti sistema zdravstvene zaštite, kao što su socijalni, ekonomski i ekološki faktori. Od 2000. godine natalitet na Kosovu beleži stalnu tendenciju opadanja¹. Međutim, prema podacima iz 2004. godine (HFA baza podataka), stopa nataliteta na Kosovu je najveća u Evropi. Načini dostizanja ovog cilja bi obuhvatali usredsređenost na nekoliko pitanja: a) kontinuirano profesionalno obrazovanje o kliničkim i upravljačkim procesima; b) poboljšanje kvaliteta istraživanja i statističkih podataka kao sastavnog dela procesa jačanja kapaciteta na polju planiranja i upravljanja sredstvima, ne samo sektora zdravstva već i svih drugih vladinih tela; c) uspostavljanje "Instituta za posmatranje majke i deteta" kao mehanizma za praćenje tendencije dostizanja ciljeva četiri i pet.

Poboljšati zdravlje majki

Ne postoje pouzdani podaci o stopi smrtnosti majki na Kosovu. Međutim, bitno je znati da je praćenje smrtnosti majki preduslov kako bi ciljevi bili ostvareni 2015. godine. Ministarstvo zdravlja izradilo je strategiju reproduktivnog zdravlja na Kosovu za period od 2007. do 2013. godine, gde su identifikovani izazovi koji su vidljivi kroz razvoj kapaciteta u prikupljanju podataka, kapaciteta statističkog snimanja, kao i u mehanizmima planiranja i dodeljivanja resursa kako bi strategija bila sprovedena u delo i bila deo zakonskog rešenja usvojenog od strane parlamenta.

Izboriti se sa HIV-om/AIDS-om, tuberkulozom i ostalim bolestima

Otkako je utvrđeno da malarija nije više prisutna na Kosovu, ovaj cilj usredsređen je na rešavanje problema HIV-a/AIDS-a i tuberkuloze (TBC). Stopa HIV/AIDS-a na Kosovu je niska, ali su zato faktori rizika u prenošenju HIV-a jako visoki zbog velike populacije mladih koja čini više od 50% stanovništva, visoke nezaposlenosti, upotrebe droga, posebno heroina, razvijene industrije pružanja seksualnih usluga koje su uglavnom namenjene licima iz stranih zemalja s visokim procentom prisutnosti HIV-a, promena seksualnog ponašanja, kao i niskog nivoa znanja o prenošenju zaraznih bolesti.

Raspoloživi podaci² o tuberkulozi (TBC) na Kosovu imaju upozoravajući nivo, u odnosu na okruženje u regionu nivo prisutnosti TBC-a je izrazito visok. Ministarstvo zdravlja Kosova kroz projekat Globanog fonda uspostavilo je održivi mehanizam godišnjeg izveštavanja o TBC-u kroz Svetsku zdravstvenu organizaciju (WHO) i njen globalni izveštaj. Kako god uzimali u obzir, postoji mnogo prostora za poboljšanje kvaliteta istraživanja, jačanje kapaciteta statističke analize, kao i hitno uključivanje TBC programa aktivnosti u proces planiranja i dodeljivanja sredstava Vlade.

Osigurati održivost prirodne sredine

Životna sredina na Kosovu suočena je sa nekoliko stalno prisutnih problema koji se odnose na kvalitet vode, upravljanje raznim oblicima otpada, zagađenost vazduha i zemljišta. Regulisanje i integrisanje nacionalnih standarda zaštite životne okoline u odnosu na standarde Evropske unije (standardi EU) predstavlja jedan od najvećih izazova za kosovsko društvo. Međutim, problemi zaštite životne okoline nisu još uvek postali posebno aktuelni. Sprovođenje strategije očuvanja životne okoline nije prepoznato kao visoki prioritet Vlade Kosova u poređenju s drugim sektorskim strategijama gde je vidljiv i nedostatak napretka integracije politika životne okoline u drugim sektorskim strategijama. Izgradnja nove termoelektrane može predstavljati izazov za razmatranje u svetlu ispunjavanja zadovoljavajućih standarda.

¹ Stanje nataliteta na Kosovu, 2005.

² TB Global Fund Project, HFA 2004.

Glavni putevi za napredak u vezi s ovim pitanjem mogu se naći u primeni postojećih zakonskih rešenja i njihovoj harmonizaciji sa standardima i normama EU. To zahteva izgradnju kapaciteta kako na centralnom tako i na lokalnom nivou, izgradnju pouzdanih sistema za prikupljanje podataka o zagađenju i drugim negativnim efektima na prirodu, kao i izgradnju efektivnih mehanizama kontrole.

Poboljšanje sistema snabdevanja i čuvanja vode kao i smanjenje tehničkih gubitaka zahteva puno truda i hitnu institucionalnu finansijsku podršku. Ciljna odredišta mogu biti uspostavljena u pravcu obezbeđenja bezbedne pijaće vode i ona mogu biti dostignuta relativno lako. Mnogo teže će se dostići ciljevi smanjenja zagađenosti vazduha i zemljišta.

Razviti globalno partnerstvo za razvoj

Cilj broj osam poziva na izgradnju globalnog partnerstva gde razvijene zemlje igraju važnu ulogu u podršci zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji kako bi poboljšale uslove za uspešno dostizanje preostalih sedam MCR (Milenijumskih ciljeva razvoja). Uloga zajednice donatora u rekonstrukciji i razvoju Kosova u periodu nakon konflikta bila je i još uvek je od suštinskog značaja.

Ograničeni budžetski kapaciteti i stalno prisutna krhka ekonomska situacija zahtevaju kontinuiranu prisutnost zajednice donatora na Kosovu. Donatorska sredstva bi trebalo da predstavljaju alternativni izvor sredstava i investicija u ključne oblasti razvoja. Ovo nam ukazuje na potrebu nastavka podrške i zavisnosti Vlade Kosova od donatora i međunarodnih finansijskih institucija. Takođe postoji i potreba uravnotežene podrške donatora nacionalnim razvojnim prioritetima uspostavljenim od strane Vlade koji mogu da pomognu boljoj iskorišćenosti donatorskih fondova i spreče dvostruko finansiranje donatorskih programa.

Institucije na Kosovu mora da budu usredsređene na mobilizaciju razvojnih potencijala dijaspore i njenih ljudskih resursa i njihov preobražaj u bitan faktor razvoja na Kosovu. Stvaranje pogodnog i prijateljskog okruženja za razvoj privatnog sektora i poboljšanje imidža Kosova za atraktivne strane investicije mogu se smatrati važnim instrumentima održivog ekonomskog rasta.

Izgradnja dobrog upravljanja ka evropskim integracijama

Dobro upravljanje identifikovano je kao važan dodatni cilj prethodnih osam MCR-a. Ono je osnova dostizanja navedenih osam MCR-a.

Uspostavljanje demokratskog sistema na Kosovu prožeto je suočavanjem sa raznim izazovima koji su povezani sa ograničenim iskustvima i ograničenim resursima nametnutim zakonskim problemima, niskim poverenjem u današnje vođstvo, smanjenim javnim poverenjem u Policijsku službu Kosova (KPS) i visokom javnom percepcijom o korupciji u javnim institucijama. Održiv demokratski sistem na Kosovu trebalo bi da bude izgrađen kroz transparentnu, efikasnu i efektivnu upravu, zasnovanu na efikasnom pravosuđu, nezavisnim medijima i aktivnom civilnom društvu.

Sprovođenje plana o partnerstvu sa EU predstavlja ključni zahtev za postizanje punopravnog članstva u EU. To podrazumeva uspostavljanje okvira principa i standarda za izgradnju kosovskog društva po modelu EU.

AKRONIMI I SKRAĆENICE

ATM	Association Tracking Mechanism (Asocijacija za mehanizme praćenja i snimanja podataka)
CBR	Crude Birth Rate (Neprerađena stopa novorođenih)
CEDAW	Convention on Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena)
CIVPOL	International civil police (Međunarodna civilna policija)
CPR	Contraceptive Prevalence Rate (Stopa rasprostranjenosti upotrebe kontraceptivnih sredstava)
EMIS	Education Management Information System (Informacioni sistem upravljanja obrazovanjem)
EPAP	European Partnership Action Plan (Akcioni plan evropskog partnerstva)
EU	European Union (Evropska unija)
GDP	Gross Domestic Product (Bruto dohodak po glavi stanovnika)
HBS	Household Budget Survey (Istraživanje o budžetu domaćinstava)
HDI	Human Development Index (Indeks humanog razvoja)
HDRs	Human Development Reports (Izveštaji o humanom razvoju)
HEIs	Higher Education Institutions (Institucije višeg obrazovanja)
HFA	Health for All (WHO) (Zdravlje za sve – Svetska zdravstvena organizacija)
IFI	International Financial Institutions (Međunarodne finansijske institucije)
IMF	International Monetary Fund (Međunarodni monetarni fond)
IUD	Intra Uterine Device (Intrauterini uložak)
KCB	Kosovo Consolidated Budget (Konsolidovani budžet Kosova)
KDSP	Kosovo Development Strategy and Planning (Strategija i planiranje razvoja na Kosovu)
KEC	Kosovo Education Center (Centar za obrazovanje na Kosovu)
KFOR	Kosovo Forces (Vojne snage na Kosovu)
KHDR	Kosovo Human Development Report (Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu)
KPS	Kosovo Police Service (Policajska služba Kosova)
LFS	Labor Force Survey (Istraživanje radne snage)
LGE	Law on Gender Equality (Zakon o ravnopravnosti polova)
LQA	Lot Quality Assessment (Procena kvaliteta Lot)
LSMS	Living Standard Measurement Survey (Istraživanje merenja životnog standarda)
MC	Municipality (Opština)
MDGs	Millennium Development Goals (Milenijumski ciljevi razvoja - MCR)
MDPs	Municipal Development Plans (Opštinski planovi razvoja)
MEF	Ministry of Finance and Economy (Ministarstvo finansija i ekonomije)
MESP	Ministry of Environment and Spatial Planning (Ministarstvo za prostorno planiranje i životnu okolinu)
MEST	Ministry of Education, Science and Technology (Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije)
MLGA	Ministry of Local Government Administration (Ministarstvo lokalne samouprave)
MLSW	Ministry of Labor and Social Welfare (Ministarstvo za zapošljavanje i socijalnu zaštitu)
MoH	Ministry of Health (Ministarstvo zdravlja)
MPS	Ministry of Public Services (Ministartstvo javnih usluga)
MTEF	Medium-Term Expenditure Framework (Srednjeročni potrošački okvir)
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe (Evropska organizacija za saradnju i bezbednost)
PISG	Provisional Institutions of Self Government (Privremene institucije samouprave)
PMU	pilot municipal units (Jedinice pilot opština)
RAE	Roma, Ashkali and Egyptians (Romi, Aškalijske i Egipćani)

SMEs	Small and Medium Size Enterprises (Mala i srednja preduzeća)
SOK	Statistical Office of Kosovo (Statistički zavod Kosova)
SRSG	Special Representative of Secretary General (Specijalni predstavnik generalnog sekretara)
TB	Tuberculosis (Tuberkuloza – TBC)
TCCs	Temporary Collective Centers (Privremeni kolektivni centri)
TWGs	Technical Working Groups (Tehničke radne grupe)
UN	United Nations (Ujedinjene nacije)
UNDP	United Nations Development Program (Program za razvoj Ujedinjenih nacija)
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe (Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu)
UNICEF	United Nations Children’s Fund (Fond za decu Ujedinjenih nacija)
UNFPA	United Nation Population Fund (Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo)
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu)
UNSCR	United Nations Security Council Resolution (Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija)
USAID	United States Agency for International Development (Agencija za međunarodni razvoj Sjedinjenih Američkih Država)
WB	World Bank (Svetska banka)
WHO	World Health Organization (Svetska zdravstvena organizacija)
WTO	World Trade Organization (Svetska trgovinska organizacija)

UVOD

Na Milenijumskom samitu održanom septembra 2000. godine 189 država usvojilo je Milenijumsku deklaraciju Ujedinjenih nacija. Ta deklaracija poverila je razvijenim zemljama i zemljama u razvoju globalni plan, koji se sastoji iz osam vremenski ograničenih ciljeva, 18 ciljnih odredišta i 48 indikatora koji bi trebalo da budu ostvareni do 2015. godine. Ti globalni ciljevi se kreću od smanjenja siromaštva, jednakih mogućnosti za žene, suzbijanja glavnih zaraznih bolesti, poboljšanja obrazovnog sistema, povećanja održivosti životne okoline, do stvaranja sveta gde razvijene zemlje i zemlje u razvoju deluju u partnerstvu u cilju ostvarenja bolje budućnosti i oni su poznati kao Milenijumski ciljevi razvoja (MCR). U zemljama širom sveta MCR su počeli da se koriste kao osnova za proveru i merenje razvijenosti. Međutim, u različitim zemljama postoje različite okolnosti i one se suočavaju sa drugačijim razvojnim izazovima. Upravo zbog toga većina zemalja prihvatila je MCR na nacionalnom i lokalnom nivou kroz prilagođene uslove i postavila svoje specifične ciljeve zasnovane na nacionalnoj specifičnosti i razvojnim prioritetima.

Od 1999. godine na snazi je Rezolucija Saveta bezbednosti 1244 i Administrativna misija UN-a na Kosovu (UNMIK) koja nije učestvovala na Milenijumskom samitu 2000. godine. Deklaracija nije bila potpisana od strane predstavnika Kosova, tako da danas Vlada Kosova nema obaveza da radi na ispunjavanju MCR do 2015. godine. Međutim, Kosovo ne sme da se sakrije iza ove činjenice i napora međunarodne zajednice da dostigne MCR zato što su ti ciljevi izuzetno važni za situaciju na Kosovu.

U toku 2004. godine, Tim UN-a za Kosovo (UNKT) izradio je prvi osnovni izveštaj "Gde ćemo biti 2015. godine", koji je izneo viđenje o razvoju milenijumskih ciljeva na Kosovu. Izveštaj je omogućio adekvatnu proveru javnog mnjenja o napretku i upozorio je na pravce kretanja. Informacije koje su

dobijene tim izveštajem ukazale su na puteve kojima bi proces dostizanja MCR postao uspešniji i efikasniji, a posebno je omogućio izradu ciljnih odredišta i određivanje indikatora koji će pratiti realnost i i meriti napredak.

Drugi izveštaj o MCR koristi kao osnovu izveštaj UNDP-a iz 2004. godine i ispituje obim posla uspešno dostignut na Kosovu, a koji je direktno vezan za ostvarivanje MCR. On identifikuje odredišta i indikatore prilagođene prioritetima i lokalnim okolnostima na Kosovu.

Usvajanje i primena ovih ciljeva, razvijanje dobro pripremljenih politika i programa i uspostavljanje mehanizama nadgledanja i izveštavanja (kroz DevInfo³ bazu podataka) omogućiće podizanje kapaciteta humanog razvoja na Kosovu. U tom pravcu svrha Drugog izveštaja o Milenijumskim ciljevima razvoja za Kosovo omogućiće rad na ciljnim odredištima i usaglasiti indikatore koji odražavaju stvarnost na Kosovu. Izveštaj će ozvaničiti i matricu ciljnih odredišta i indikatora kroz diskusiju sa korisnicima, kao što će i inicirati podizanje kapaciteta kroz pokušaj prenosa procesa dostizanja MCR-a na lokalni nivo na Kosovu.

Naredni specifičan cilj ovog projekta je podizanje svesti o Milenijumskim ciljevima razvoja (MCR) kod krajnjih korisnika na Kosovu i ohrabriranje Vlade Kosova kako bi usvojila i pridržavala se tih ciljeva definisanih

³ **DevInfo** je sistem podataka koji se koristi kao metod organizovanja prikupljanja, skladištenja i prikazivanja podataka u jednoobraznom obliku kako bi se ti podaci koristili i razmenjivali na državnom nivou između vlada, agencija UN-a uz korišćenje jednog jedinstvenog sistema. DevInfo je prilagođen na osnovu UNICEF ChildInfo tehnologije baze podataka. DevInfo je u svojoj prvoj verziji bio korišćen i kao alat za izveštavanje o MCR. On je jednostavan i može se lako koristiti za izradu tabela, grafikona, mapa koje se upotrebljavaju kod izrade izveštaja o MCR, prezentacija i materijala za zastupanje. Softver podržava standarde za praćenje indikatora. Standardan skup pokazatelja (postoji 48 pokazatelja MCR) predstavlja osnovu ovog paketa i ne može se modifikovati. Međutim, administratori koji upravljaju ovim programom mogu da postave mogućnosti praćenja sopstvenih lokalnih i regionalnih pokazatelja u svojim bazama podataka.

Milenijumskom deklaracijom. Uključivanje programa MCR u dokumenta vlade i njihova prioritizacija učiniće ih primamljivim za međunarodnu zajednicu i donatorske zemlje i povećaće njihovo interesovanje kroz platformu za podršku razvoju zanosvanu na MCR-u. Očekivanja ovog izveštaja su i veća odgovornost donatorskih zemalja i organizacija prema nacionalnim prioritetima.

Lokalizacija MCR-a / Đakovica 2015

Podržan od strane Tima Ujedinjenih nacija za Kosovo (UNKT), u toku prošle godine Kosovo je krenulo u proces lokalizovanja MCR-a na opštinskom nivou. Cilj tog projekta je da bude omogućeno analitičko rezimiranje MCR-a na lokalnom nivou i da budu identifikovani najbitniji MCR za opštinu kako bi bili uključeni u opštinske razvojne planove. Međutim, cilj ovog projekta nije jedino usaglašavanje opštinskih razvojnih planova i MCR, već i podizanje svesti o MCR uopšte. Opština Đakovica postavila se kao lider na Kosovu u vezi s realizacijom programa MCR i ona je prva donela razvojni plan opštine zasnovan na MCR. Strategija održivog razvoja Đakovice ustanovila je 17 prioriternih strateških ciljnih odredišta, sa 60 indikatora, 32 programa i 136 projekata koji su direktno povezani sa Milenijumskim ciljevima razvoja.⁴

Proces izrade izveštaja i njegov sadržaj

Aktivnosti izrade izveštaja preklapile su se s procesom Strategije i planiranja razvoja na Kosovu (KDSP) 2007-2013. godine. Prva verzija KDSP pripremljena je u decembru 2006. godine i nastala je na osnovu konsultacija sa korisnicima u okviru 22 tehničke radne grupe koje su razmatrale ključna sektorska i međusektorska pitanja razvoja na Kosovu.

Faze zastupanja i izgradnje konsenzusa imaju za cilj da približe ova dva procesa koji imaju radne nazive izrada izveštaja

KDSP i MCR, uključivanjem MCR relevantnih za Kosovo u KDSP. Pored toga, projekat koristi kao prednost ovaj značajan trenutak kako bi se omogućilo da dalji razvoj na Kosovu bude zasnovan na programu MCR (Milenijumskih ciljeva razvoja). Izgradnja konsenzusa kroz rad TWG (tehničke radne grupe) i učešće u izradi pripremnog procesa KDSP obezbedilo je dodatno znanje MCR-a, omogućiće i podizanje svesti među korisnicima o važnosti harmonizacije ova dva procesa. Važno je naglasiti i da učešće TWG (tehničkih radnih grupa) u izradi sektorskih strateških izveštaja direktno podržava rad na dostizanju MCR-a.

Prva verzija Drugog izveštaja o MCR izrađena od strane tima Riinvesta razmatrana je i stavljena na diskusiju tokom perioda konsultacija u februaru 2007. godine. Konsultacije su organizovane tokom dve radionice:

- 1) sa učesnicima iz civilnog društva iz svih regiona Kosova,
- 2) sa predstavnicima lokalne i centralnih vlasti.

Pored toga, ova verzija izveštaja uzela je u obzir i diskusije i mišljenja korisnika sa različitih nivoa i iz svih regiona na Kosovu.

Ostatak izveštaja sadrži analitičku studiju osam globalnih MCR-a pod sledećim nazivima:

- Iskoreniti ekstremno siromaštvo i glad
- Ostvariti univerzalno osnovno obrazovanje za sve
- Promovisati ravnopravnost polova i osnaživanje žena
- Smanjiti smrtnost dece i odojčadi
- Poboľjšati zdravlje majki
- Suzbiti HIV/AIDS, malariju i druge zarazne bolesti
- Osigurati održivost životne sredine
- Razviti globano partnerstvo za razvoj u svetu

Kao dodatak ovih osam globalnih MCR-a, ovaj izveštaj posebno je razmotrio i identifikaciju devetog cilja koji se odnosi na dobro upravljanje. Relevantni

⁴ Strategija održivog razvoja opštine Gjakovë/Đakovica zasnovana na Milenijumskim ciljevima razvoja, 2007.

indikator, tendencije, faktori podrške i ograničenja koji su povezani sa svakim navedenim ciljem definišu izazove i prioritete za intervenciju koji su u ovom izveštaju prisutni i temeljno analizirani.

Korišćenje podataka

Drugi izveštaj o MCR zasnovan je na već postojećim podacima i analizama kao što su izveštaji o humanom razvoju na Kosovu (HDR), Istraživanje siromaštva (Svetska banka), sektorske strategije KDSP i 1+1 verzija KDSP-a, Izveštaja o MCR iz 2004. godine, podaci SOK, postojeći razvojni planovi opština (MDPs), Riinvestov istraživački fond i

druga relevantna istraživanja i dokumenta. Izveštaj je takođe koristio i novije publikacije kao što su "Regionalni izveštaj o Milenijumskim ciljevima razvoja: okvir za akciju" izrađen od strane UNDP Bratislava i UNECE Izveštaj UNECE o MCR.

Analitički rad tokom pripreme i izrade ovog izveštaja bio je ograničen nedostatkom ili relativno siromašnim fondom statističkih podataka. U nekim slučajevima bilo je neophodno uložiti ogroman trud u korišćenje različitih izvora i različitih mišljenja u svrhe utvrđivanja merljivih ciljnih odredišta i indikatora.

**... da smanjimo
broj siromašnih!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

Milenijumski cilj razvoja (MCR) 1:

ISKORENITI KRAJNJE SIROMAŠTVO I GLAD

Cilj 1

Do 2015. godine, iskoreniti krajnje siromaštvo i prepoloviti broj ljudi koji žive u relativnom siromaštvu.⁵

Indikatori:

Broj stanovnika ispod granice krajnjeg siromaštva, €0.94/dan (%)

Broj siromašnih ljudi (% stanovnika koji žive ispod nacionalne granice siromaštva od €1.42/dan)

Odnos raspona siromaštva

Polozna osnova:

Relativno siromaštvo
44% (2004)

Krajnje siromaštvo
14% (2004)

Stanje na prvi pogled:

Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža

podršku:

jako prilično jako **slabo ali se poboljšava** slabo

Cilj 2

Do 2015. godine, smanjiti stopu nezaposlenosti na 25%.

Indikatori:

Stopa nezaposlenosti (% nezaposlenih radno sposobnih stanovnika)

Nezaposlenost mladih (odnos nezaposlene omladine 14 - 25 godina)

Polozna osnova: stopa nezaposlenosti: 39.7% (2004)

Stanje na prvi pogled

Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža

podršku:

jako prilično **slabo ali se poboljšava** slabo

Cilj 3

Do 2015. godine stvoriti adekvatne stambene uslove za sve pojedince i ugrožena domaćinstva.

Indikatori:

Broj privremenih kolektivnih centara

Broj zgrada za svrhe socijalnog smještaja

Broj obnovljenih kuća

Broj lica bez smještaja

Polozna osnova:

Broj lica bez smještaja
26,546 (2006)

Stanje na prvi pogled

Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža

podršku:

jako prilično **slabo ali se poboljšava** slabo

⁵ Ovde se siromaštvo definiše kao siromaštvo prihoda ili potrošnje. Najuočajaniji indikatori koje Svetska banka (SB) koristi za merenje siromaštva su: indeks prema broju stanovnika, koji pokazuje procenat domaćinstava koja su siromašna, kako je to definisano granicom siromaštva u odnosu na ukupan broj stanovnika; indeks raspona siromaštva, gde se meri obim siromaštva, koji pokazuje raspon između zapaženih nivoa potrošnje siromašnih i granice siromaštva; i indeks težine siromaštva gde se meri stepen nejednakosti u siromaštvu ispod granice siromaštva (Izveštaj SB o oceni siromaštva, 2005).

Cilj	Indikator	2002	2004	2006	2010	2015
1. Iskoreniti krajnje siromaštvo i prepoloviti broj ljudi koji žive u relativnom siromaštvu do 2015.	1.1. Procenat stanovništva ispod granice krajnjeg siromaštva od €0.94/dan (%)	15.2	14.0	n/d	5.0	0.0
	1.2. Odnos broja siromašnih stanovnika (% stanovništva koji žive ispod nacionalne granice siromaštva od €1.42/dan)	37.0	44.0	n/d	35.0	22.0
2. Smanjiti stopu nezaposlenosti sa 35% na 25% do 2015.	2.1. Stopa nezaposlenosti (% nezaposlenog radno sposobnog stanovništva)	55.0	39.7	n/d	35.0	25.0
	2.2. Nezaposlenost mladih (odnos nezaposlene omladine 14 - 25 godina)	77.7	66.5	n/d	60	46.0
3. Stvoriti adekvatne uslove stanovanja za sve pojedince i ugrožena domaćinstva do 2015.	3.1. Broj privremenih kolektivnih centara	n/a	n/a	41	20	0.0
	3.2. Broj zgrada za svrhe socijalnog smeštaja	n/a	n/a	160	10000	2829
	3.4. Broj lica bez smeštaja		N/d	26,546	10,000	0.0

Izvor: HBS (2005), MEPP (2006), SZK (2003-2005)

Analiza sadašnje situacije:

Prve podatke o pojavi siromaštva i o profilu siromaštva na Kosovu posle konflikta objavila je Svetska banka 2001. godine na osnovu Pregleda merenja životnog standarda (LSMS, 2000). Izveštaj je pokazao da oko 50% stanovništva živi ispod relativne granice siromaštva, dok 12% živi u krajnjem

siromaštvu (kad je reč o ishrani).⁶ Posle ovog istraživanja izvršen je Pregled budžeta domaćinstava (HBS) od strane SZK. Podatke HBS-a iz 2002. godine iskoristila je Svetska banka (SB) za svoj

⁶ Vredi istaći da usled metodoloških razlika u prikupljanju podataka o potrošnji i prihodu, pregledi koji su sprovedeni o merenju životnog standarda i budžeta domaćinstava ne dozvoljavaju upoređenje procena o siromaštvu tokom datog perioda (SB, Ocena siromaštva, 2005)

Tabela 1. Ocene siromaštva uzete iz HBS

Godina	Ukupna granica siromaštva	Granica siromaštva za hranu	Broj siromašnih (%)	Raspon siromaštva (%)	Težina siromaštva (%)	Krajnji broj siromaštva (za hranu) (%)
2002	€1.42/dan	€0.93/dan	37.0	11.4	4.9	15.2
2003-2004	€1.42/dan	€0.94/dan	44.0	11.9	4.5	14

Izvor: HBS, SZK 2005

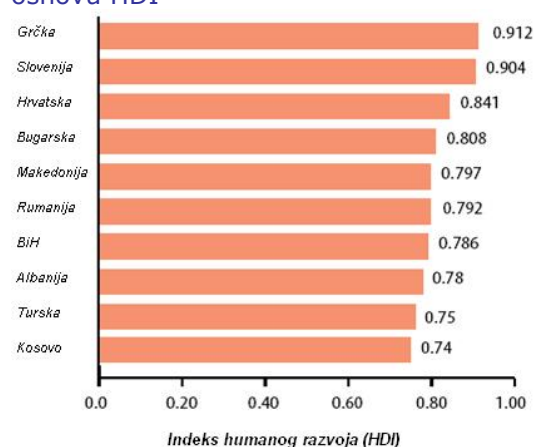
izveštaj o oceni siromaštva (2005). Ocene o siromaštvu koje su uzete iz HBS pokazale su da je smanjenje siromaštva postalo jako osjetljivo pitanje i da je čak zabeležen porast broja siromašnih sa 37% (2002) na 44% (2004).

Čak i posle osam godina od konflikta ukupno siromaštvo, a naročito krajnje siromaštvo, još uvek predstavlja veliki izazov za Kosovo. Na ovu činjenicu ukazuju podaci o siromaštvu i indeksi humanog razvoja. Sa 44% stanovništva koje živi u siromaštvu i 14% u krajnjem siromaštvu (vidi tabelu gore), smatra se da je Kosovo najsiromašnija privredna oblast na Balkanu. Osim toga, Kosovo ima BDP po glavi stanovnika od €1,117⁷ (2006), što je manje od proseka u zemljama centralne i istočne Evrope i indeks humanog razvoja od 0.740⁸, koji Kosovo svrstava na najniži nivo među zemljama istočne Evrope (vidi sliku dole). Smatra se da je ova situacija nastala kao posledica nasleđenog nivoa razvoja posle čega je usledila deindustrijalizacija i proces smanjenih investicija tokom 90-ih, kao i drastični pad privredne proizvodnje (od 1,125 na 320 US\$).⁹

⁷ Aide Mémoire (Podsetnik) osoblja Misije IMF na Kosovu, 19-27 februara 2007.

⁸ Tokom perioda 2001-2006., Indeks humanog razvoja (HDI) Kosova se povećao, mada neznatno; ovaj indeks se od 0.733 (2001) povećao na 0.734 u 2004. odnosno 0.740 u 2006. Ova neznatna poboljšanja uglavnom se pripisuju boljim indeksima koji su ostvareni u obrazovanju.

⁹ Put ka ekonomskoj održivosti Kosova, izazovi, politike, mogućnosti, Riinvest (2006).

Grafikon 1. Klasifikacija balkanskih zemalja na osnovu HDI

Izvor: KHDR, UNDP (2006)

Profil siromaštva

Oba izveštaja SB potvrdila su da profil siromaštva na Kosovu pokazuje da su porodice koje su najviše izložene riziku od siromaštva one porodice koje imaju veći broj dece (3 ili više), domaćinstva čije su glave porodica žene, porodice koje imaju članove sa ograničenim sposobnostima, nezaposlena lica kao i pripadnici nesrpskih manjina.

HBS podaci iz 2003-2004. pokazali su da je stopa krajnjeg siromaštva veća u gradovima u unutrašnjosti i da premašuje siromaštvo u seoskim oblastima. Stopa krajnjeg siromaštva u urbanim sredinama izvan Prištine je najviša i iznosi 18.21%¹⁰, dok je broj

¹⁰ Prema HBS iz 2002. stopa krajnjeg siromaštva u urbanim sredinama izvan Prištine bila je 19.1%.

krajnje siromašnih ljudi u seoskim oblastima manji za oko 5 procenta. Ova pojava objašnjava se činjenicom da ljudi koji žive u seoskim oblastima imaju mogućnost da obezbede osnovne potrebe za hranom baveći se poljoprivrednim aktivnostima i da tako izbegnu granicu krajnjeg siromaštva. Ipak, ovo ne održava seoske porodice izvan ukupne granice siromaštva. Prema nalazima HBS (2002) procenat ukupnog siromaštva bio je nesrazmerno visok u seoskim područjima (oko 70% siromašnih).

Porodice čiji su članovi nižeg obrazovanja, naime 'bez osnovne' i 'sa osnovnom školom' najviše su ugroženi krajnjim siromaštvom. Prisustvo krajnjeg siromaštva opada sa porastom nivoa obrazovanja; procenat domaćinstava koja su ugrožena krajnjim siromaštvom čije su glave porodica završile srednju/stručnu školu i fakultet iznosi 10.4% odnosno 1.78% (HBS 2003-2004), dok je taj procenat za domaćinstva 'bez osnovnog obrazovanja' ili 'osnovnog' obrazovanja 15.4% odnosno 15.9%.

Siromaštvo i nezaposlenost

Nezaposlenost je osnovni faktor koji utiče na visoki procenat siromaštva i socijalno isključenje; slabe perspektive za otvaranje novih radnih mesta u budućnosti predstavljaju ozbiljnu smetnju za smanjenje siromaštva.

Na osnovu Pregleda radne snage (PRS) Statističkog zavoda Kosova (SZK), ukupna stopa učešća radne snage (URS) u 2005. godini bila je oko 50%, dok je stopa evidentirane nezaposlenosti bila 41.4%. Grupe koje su najviše ugrožene usled nezaposlenosti u kosovskom društvu su mladi i žene. Nivo nezaposlenosti žena je skoro dvostruko veći nego kod muškaraca, dok je stopa nezaposlenosti posebno visoka kod mladih ljudi koji pripadaju starosnoj grupi 15-24 godine. Otuda, u Izveštaju o humanom razvoju na Kosovu (KHDR) (2006) istaknut je veliki broj nezaposlene omladine, od kojih 64% spada u starosnu grupu 20-24 godine. Osim toga, najveći broj najmlađih (69.4%) koji su zainteresovani da rade – posle završenog nižeg obrazovanja – spadaju u istu starosnu grupu, tj. 20-24¹¹. Analiza mladih na tržištu radne snage pokazuje da se oko 70% mladih ljudi koji počnu da rade sa 20 godina smatra aktivnim učesnicima na tržištu radne snage. Međutim, ovaj udeo je niži kod starosne grupe 15-19 godina, imajući u vidu da su oni više zainteresovani da nastavljaju školovanje.

Tržište radne snage na Kosovu takođe karakteriše jako visok stepen višegodišnje nezaposlenosti, kako je prikazano u Tabeli 3.

Tabela 2. Stope aktivnosti i nezaposlenost po polovima (%)

	2002		2003		2004		2005	
	Svi	Žene	Svi	Žene	Svi	Žene	Svi	Žene
Učešće radne snage	48.4	32.7	50.3	29.5	46.2	25.3	49.2	29.9
Stopa nezaposlenosti	55.0	74.5	49.7	71.9	39.7	60.7	41.4	60.5

Izvor: SZK, Statistika radne snage (2002-2005)

¹¹ Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu (KHDR), UNDP (2006).

Tabela 3. Udeo višegodišnje nezaposlenosti (%)

2003	2004	2005
85.9	87.9	83.7

Izvor: SZK, Statistika tržišta radne snage (2003-2005)

Radna snaga je jedini imetak koji siromašni ljudi imaju i prihod od rada je za njih glavni dragoceni izvor prihoda¹². Visok nivo nezaposlenosti i nedostatak otvaranja novih radnih mesta je činjenica koja zabrinjava zbog nemogućnosti smanjenja siromaštva i ovo predstavlja jedan od najkritičnijih problema koje treba rešiti. Zbog toga, gledano na srednji i duži rok, samo veći nivo zaposlenosti nastao kao posledica većeg i održivog ekonomskog rasta omogućiće da se ostvari prvi MCR, koji predstavlja ključni izazov za kosovsko društvo.

Siromaštvo i uslovi stanovanja

Uslovi stanovanja smatraju se ključnim za dobrobit ljudi. Tokom konflikta 1998/1999, 27% (120,000 kuća) od ukupnog stambenog fonda na Kosovu bilo je delimično ili potpuno porušeno.¹³ Do kraja 2002. godine uz pomoć donatora obnovljeno je 60,000 kuća, dok je preostali deo obnovljen i ponovo izgrađen zahvaljujući naporima samih građana Kosova¹⁴.

Prema Odeljenju za stambenu i ostalu izgradnju pri Ministarstvu za ekologiju i prostorno planiranje (MEPP), u 2006. godini je bilo oko 26,546 porodica koje nisu imale smeštaj (koje su se prijavile za socijalni smeštaj ili čije kuće treba da se obnove).

Otuda, čak i osam godina posle konflikta, stambeni smeštaj za neke porodice na Kosovu je neispunjeni standard, što se posebno odnosi na nesrpske manjine. U tom smislu, poboljšanje stambenih uslova utvrđeno je kao jedan od važnih ciljeva. MEPP izveštava da je u februaru

2006. godine postojao najmanje 41 privremeni kolektivni centar. Uslovi života u ovim centrima nalaze se ispod svakog stambenog standarda, tj. higijenski uslovi su loši, nema dovoljno prostora, niti elementarnih usluga kao što su voda i struja. Porodice koje žive u ovim centrima korisnici su sistema socijalne pomoći i većina njih nema zemlju ili finansijska sredstva da reši svoje stambene probleme. Vlada, kao i donatorska zajednica imaju za cilj da osiguraju dovoljno stambenog prostora sa odgovarajućim standardima za ove porodice. U tom pravcu, MEPP je u 2002. godini sačinio Program i smernice socijalnog smeštaja, koji pružaju preduslove za podršku najugroženijih porodica kako bi se rešili njihovi stambeni problemi. Izgradnja ovih stambenih objekata posvećena je onima koji su najviše stradali od razaranja za vreme konflikta, i onima koji žive u privremenim kolektivnim centrima, s tim da se prednost daje domaćinstvima čije su glave porodica žene.

U okviru ovog programa, MEPP, opštinski organi i donatori su izgradili 160 stanova u 7 opština. U 2006/2007. biće izgrađena dva druga stambena objekta, naime u Đakovici i Gnjilanu.

Mreže za javnu bezbednost: uticaj na smanjenje siromaštva

Programi socijalne zaštite koji su osmišljeni i sprovedeni od strane kosovskih institucija posle konflikta, uglavnom su orijentisani na obezbeđenje socijalne pomoći kao i na pružanje druge pomoći koja kao svoj cilj ima ublažavanje siromaštva.

Sistemi koji pružaju pomoć ugroženim porodicama i pojedincima, kojima upravlja Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ), su: sistem socijalne zaštite, sistem osnovne penzije, sistem za lica sa invaliditetom koji je nastupio kao posledica konflikta, sistem za ljude sa posebnim potrebama i sistem za osnovne penzije za radnike Trepče.

Prema statističkim podacima Socijalne zaštite, u decembru 2005. godine bilo je

¹² Ocena siromaštva na Kosovu, promovisanje prilika, bezbednosti i učešća za sve, SB (2005).

¹³ Nacrt sektorske strategije u stambenoj i ostaloj izgradnji, SPRK (2006).

¹⁴ Nacrt sektorske strategije za stambenu i ostalu izgradnju, SPRK (2006).

42.052 porodica koje su primale socijalnu pomoć. S druge strane, broj lica koja su registrovana za penzije do decembra 2004. godine bio je 139.893, dok je broj isplaćenih bio 124.893. Broj penzionera se u 2005. godini povećao za 14.623 lica, ili za 10.4 procenta. Jako ozbiljan problem odnosi se na penzionere koji su bili uključeni u raniji penzioni sistem, jer oni inače mogu da imaju koristi samo od prvog stuba penzionog sistema koji iznosi 40 evra za svakog građanina Kosova koji je stariji od 65 godina. Oni koji zavise isključivo od ovog izvora prihoda predstavljaju jako ugroženi segment kosovskog društva jer imaju teškoća da pokriju sve životne troškove.

Oba sistema – socijalna pomoć i osnovne penzije – predstavljaju važan izvor prihoda za porodice koje imaju malo ili uopšte nemaju mogućnosti da obezbede ikakav prihod. U tom smislu, prema procenama SB (2005) ovi programi igraju važnu ulogu, jer se time obezbeđuje 12% do 18% prihoda za siromašne odnosno krajnje siromašne¹⁵. Međutim, imajući u vidu da postoji veliki broj siromašnih i da je budžet ograničen, ti sistemi socijalne pomoći trebalo bi da budu usmereni na najugroženije sektore društva, tj. krajnje siromašne. Zbog ograničenih mogućnosti da se obezbedi prihod, ekonomski rast sam po sebi ne može da bude dovoljan da krajnje siromašne izbavi van granice siromaštva. Dakle, postoji potreba da se razvije adekvatna i tesno isprepletena sigurnosna mreža¹⁶, kao i da se ustanove mehanizmi za praćenje koji će osigurati da socijalna pomoć zaista bude pružena najugroženijima. Međutim, za ostvarivanje ovog cilja na putu nam stoje razne teškoće, pre svega jako velika stopa nezaposlenosti i netačna baza podataka potencijalnih korisnika.

¹⁵ Sederlof i Verme su procenili da ako bi javni prenos novca bili povučeni, onda bi se siromaštvo uvećalo za 5 % (SB, 2005)

¹⁶ Kosovo – Mreža javne sigurnosti, analiza njene efikasnosti i delotvornosti. Osnovna dokumentacija za Izveštaj o oceni siromaštva na Kosovu. Sederlof, H. i Verme, P. 2004.

Izazovi:

Postoje ogromni izazovi koji mora da budu rešeni kako bi bilo smanjeno siromaštvo i njegove dimenzije:

Ekonomska situacija još uvek je nestabilna i zavisi od finansijske pomoći iz inostranstva; opšte je prisutna vrlo visoka stopa nezaposlenosti, naročito kod mladih ljudi i žena. Visok stepen nezaposlenosti mladih može se smatrati potencijalnim podsticajem migracije mladih i/ili pojave delinkventnog ponašanja. Štaviše, smatra se da je učešće mladih u kosovskom društvu, a naročito u donošenju odluka, jako slabo. Ovo isto tako pokazuju i podaci Izveštaja o ljudskom razvoju na Kosovu (2006).¹⁷

Slaba infrastruktura i migracije iz sela u grad predstavljaju drugi problem za održivi razvoj sela.

S druge strane, Kosovo troši manje novca od drugih zemalja u regionu na socijalnu zaštitu, uprkos tome što ima najviši nivo siromaštva i krajnjeg siromaštva u regionu¹⁸.

Raspoloživost i tačnost statističkih podataka takođe su zabrinjavajući problem. Posebno je važno da budu istaknute razlike u podacima koje su prikupile i dostavile razne institucije i organizacije. Ovo onemogućava napore da se na pravi način osmisle i sprovedu političke reforme, imajući u vidu da se ti programi oslanjaju na netačne podatke¹⁹, kao i da se na odgovarajući način prate napredak i propusti u sprovođenju političkih mera.

¹⁷ Prema pregledu koji je sproveden 2006. godine podaci o učešću mladih pokazuju da je: 4.1% mladih učestvovalo u projektima NVO, 3.0% imalo koristi od projekata NVO, 1.7% su učestvovali u aktivnostima sindikata, 7.6% su učestvovali u javnim raspravama, 11.2% su učestvovali u građanskim inicijativama, 25.0% su potpisali neku peticiju, 21.7% su učestvovali u javnim protestima, 6.5% su se priključili pokretu 'Vetëvendosja' (Samoopredeljenje).

¹⁸ Iako je 2003, Kosovo potrošilo 5.8% svog BDP na socijalnu zaštitu, ove brojke su mnoge veće u drugim zemljama u regionu (npr. u Bosni i Hercegovini 16.1%, u Srbiji i Crnoj Gori 13.1%, u Sloveniji 17.0%); Pregled javnih rashoda Kosova i njegovih institucija (Tom I), Izveštaj Svetske banke br. 32624 – XK, septembar 2006.

¹⁹ Vidi KHDR, UNDP (2006).

Načini rada u budućnosti:

Imajući u vidu da je imovina multidimenzionalna pojava, uspešna strategija za smanjenje siromaštva treba da obuhvati paket uzajamno zavisnih politika i programa a ne da oni budu izolovani. Politike za smanjenje siromaštva koje su izložene u ovom poglavlju u skladu su sa onima koje su predstavljene u nacrtu 1+1 SPRK. Neke od politika i programa istaknuti su u narednim poglavljima ovog izveštaja. Na ovom mestu, međutim, bitno je naglasiti da radi suzbijanja siromaštva i njegovih mnogih dimenzija postoji hitna potreba da se sprovede sledeća politika:

a) Ustanoviti održivi ekonomski razvoj namenjen siromašnima preko kompleksnih planova razvoja sela uz odgovarajuću politiku otvaranja novih radnih mesta, unapređenje izvoza i investicija;

b) Stvoriti prikladne uslove za razvoj privatnog sektora, naročito za razvoj malih i srednjih preduzeća MSP; c) Završiti proces privatizacije i obnoviti energetske, rudarske i poljoprivredne sektor d) Poboljšati mogućnosti zapošljavanja i upravljanje tržištem radne snage e) Poboljšati obrazovni sistem i olakšati pristup tehnologiji i inovacijama f) Obrazovati održivi sistem zdravstvene zaštite i mreže sigurnosti za bolje uključanje u sisteme socijalne zaštite g) Prioriteti mladih treba čvrsto da se integrišu u glavne oblasti intervencija, naročito u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i zapošljavanju²⁰ h) Stvoriti institucionalne uslove za rešavanje stambenih problema kao neophodne potrebe kosovskog društva.

²⁰ Kosovo ima najmlađe stanovništvo u Evropi sa preko 50% stanovništva ispod 25 godina, tako da mladi ljudi na Kosovu predstavljaju dominantnu grupu stanovništva (KHDR, UNDP 2006).

**... da svako
dete završi
osnovnu školu!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 2 POSTIĆI UNIVERZALNO OSNOVNO OBRAZOVANJE

Cilj 4

Do 2015. godine, obezbediti da sva deca u svim krajevima, naročito devojčice, deca koja žive u teškim uslovima i ona koja pripadaju etničkim manjinama, imaju pristup, i da završe, devetogodišnje besplatno i obavezno osnovno obrazovanje odgovarajućeg kvaliteta.

Indikatori:

- Tačna stopa upisa u osnovne škole
- Stopa upisa po polovima
- Stopa upisa po etničkoj pripadnosti
- Stopa upisa po oblastima (gradska/seoska)
- Stopa upisa dece sa posebnim potrebama
- Stopa upisa u više razrede srednjeg obrazovanja
- Stopa upisa u srednje stručne škole
- Stopa upisa na fakultete

Polazna osnova:

Stanje na prvi pogled
Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?
verovatno potencijalno malo
verovatno nedovoljno podataka
Stanje okruženja koje pruža
podršku:
jako **prilično jako** slabo ali se
popravlja slabo

Cilj 5

Do 2015. godine, poboljšati kvalitet i rezultate obrazovanja.

Indikatori:

- Broj dece koja završe 9-godišnje obavezno osnovno obrazovanje
- Broj dece koja završe 12 razreda
- Broj napuštanja škole po polovima, starosti, i oblasti (gradska/ seoska)
- Stopa pismenosti preko 15+ godina

Stopa pismenosti dece Roma, Aškalijska i Egipćana
Broj kvalifikovanih nastavnika
Broj obučenih nastavnika
Reforma nastavnog plana

Stanje na prvi pogled
Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?
verovatno potencijalno malo
verovatno nedovoljno podataka
Stanje okruženja koje ih
podržava:
jako **prilično jako** slabo ali
se popravlja slabo

Cilj 6

Do 2015. godine, povećati finansiranje obrazovnog sektora tako da taj udeo bude povećan na 6% BDP (samo za javno obrazovanje)²¹, i poboljšati korišćenje raspoloživih resursa.

Indikatori:

- Udeo troškova za obrazovanje u BDP
- Udeo rashoda za obrazovanje u budžetskim rashodima

Stanje na prvi pogled:
Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?
verovatno potencijalno malo
verovatno nedovoljno podataka
Stanje okruženja koje ih
podržava:
jako **prilično jako** slabo ali
se popravlja slabo

²¹ Nema raspoloživih podataka o privatnom finansiranju obrazovnog sektora.

Cilj	Indikator	2004/05	2010	2015
4. Do 2015, sva deca u svim krajevima, naročito devojčice, deca koja žive u teškim uslovima i ona koja pripadaju etničkim manjinama, da imaju pristup, i da završe, devetogodišnje besplatno obavezno obrazovanje odgovarajućeg kvaliteta	1.1 Stopa upisa u predškolske ustanove (%)	11.86*	15.0	30.0
	1.2 Stopa upisa u osnovnu školu (%)	95.44	99.0	100.0
	1.3 Stopa upisa u osnovnu školu kod K-Albanaca (%)	95.94	99.0	100.0
	1.4 Stopa upisa u osnovnu školu kod K-Srba (%)	93.97	99.0	100.0
	1.5 Stopa upisa u osnovnu školu kod Roma, Aškalijski i Egipćani (%)	75.65	90.0	100.0
	1.6 Stopa upisa u osnovnu školu u urbanim sredinama (%)	94.98	99.0	100.0
	1.7 Stopa upisa u osnovnu školu u seoskim sredinama (%)	95.77	98.0	100.0
	1.8 Stopa upisa dece sa posebnim potrebama (%)	12.1*	17.0	50.0
	1.9 Stopa upisa u više razrede srednje škole (%)	75.2	90.0	100.0
	1.10 Upis u škole stručnog obrazovanja kao udeo u ukupnom broju učenika upisanih u srednje škole (%)	51.7		
	1.11 Broj studenata u visokom obrazovanju	28,935		36,169 (25% porast)
	1.12	46.0	48.0	50.0

	Udeo devojaka u višem obrazovanju (%)			
	1.12 Udeo muškaraca u višem obrazovanju (%)	54.0	52.0	50.0
<i>5. Poboljšati kvalitet i rezultate obrazovanja</i>	2.1 Procenat učenika koji upišu prvi razred i stignu do 9. razreda (%)	95,30	99.0	100.0
	2.2 Procenat učenika koji upišu 10. razred i dođu do 12. razreda (%)	73.5*	90.0	100.0
	2.3 Stopa napuštanja škole, 1-9 (%)	1.71.	1.5	1.0
	2.4 Stopa napuštanja škole kod devojčica, 1-9 (%)	1.3.	1.1	1.0
	2.5 Stopa napuštanja škole kod dečaka, 1-9 (%)	1.4	1.2	1.0
	2.4 Stopa nepismenosti od 15 + godina (%)	n/a	5.0	4.0
	2.5 Procenat škola koje rade u 2 smene (%)	n/a		
	Stopa pismenosti kod dece Roma, Aškalija i Egipćana	n/a	n/a	n/a
	2.6 Procenat kvalifikovanih nastavnika (predškolsko+1-10. razred) (%)	n/a	95.0	100.0
	2.7 Broj obučениh nastavnika	11,749	12,500	15,000
<i>6. Povećati finansiranje obrazovanja, kako od strane javnog tako i privatnog sektora, i poboljšati efikasno korišćenje raspoloživih resursa</i>	3.1 Udeo troškova za obrazovanje u BDP (%)	3.9	5.0	6.0
	3.2 Udeo troškova za obrazovanje u rashodima budžeta (%)	12.6	15.0	17.0
	3.3 Finansiranje od strane privatnog sektora	n/a	n/a	n/a

Izvor: MONT (2005, 2006), SZK (2004), UNDP (2004), Budžet Kosova 2006

* 2003/04

Analiza sadašnje situacije

Godine 1989, posle ukidanja autonomije Kosova od strane srpskog režima, K-Albanci su bili isključeni iz zvaničnog obrazovnog sistema. Kao reakcija na to, K-Albanci su obrazovali paralelni obrazovni sistem za osnovno, srednje i visoko obrazovanje.²² Paralelni obrazovni sistem finansiran je iz tri izvora, kao što su doznake iz dijaspore, doprinosi zajednice i donacije u naturi i poreski prihodi prikupljeni u okviru budžetskog sistema vlade Kosova u egzilu.²³ Ovaj sistem trajao je do konflikta 1999. i bio je okarakterisan niskim kvalitetom obrazovanja usled političke nestabilnosti. Počevši od 1999, investicije u obrazovni sistem usredsređene su na obnovu školskih zgrada, kao i na poboljšanje kvaliteta obrazovanja na svim obrazovnim nivoima. U tom smislu, sistem je reformisan u 2000/01. godini i 2002/03. U 2001. godini sačinjen je Okvirni nastavni plan Kosova (ONK). On je usredsređen na reformu nastavnog plana, gde su obuhvaćeni sadržaj nastavnog plana, školski udžbenici, kao i poboljšanja u ocenjivanju učenika, uključujući novu filozofiju i pristupe u nastavi i učenju. Iako Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije nije usvojilo ONK, on je ipak poslužio kao osnova za reformu. U 2002. godini, Kosovo je usvojilo strukturu EU za obrazovni sistem, tj. 5 + 4 + 3/4 godine osnovnog i srednjeg obrazovanja za decu od 6-15 godina, sa predškolskim obrazovanjem od 0-5 godina. Ovo podrazumeva uvođenje devetog razreda koji je, zbog nedostatka prostora, doveo do toga da su neke škole morale da rade u 3-4 smena.²⁴ Tokom perioda 2003/05, sprovedena je reforma nastavnog plana i novi udžbenici su štampani za 1, 2, 3, 6, 7, 8 i 9. razred.²⁵ Reforma je izvršena uz znatnu podršku donatora preko Programa javnih investicija i posebnih grantova donatora. Lokalni i međunarodni eksperti pružili su ogromnu podršku, a ovi drugi su uveli savremenije ideje u reorganizaciju obrazovnog

sistema. Međutim, finansiranje donatora se smanjilo sa oko €43 miliona u 1999. na oko €7 miliona u 2005. Ovo veliko smanjenje finansiranja od strane donatora i ograničene mogućnosti Kosovskog konsolidovanog budžeta predstavljaju velike izazove za dalje poboljšanje kvaliteta obrazovnog sistema. Osim toga, sprovođenje reforme nastavnog plana ne smatra se zadovoljavajućim zbog nepripremljenosti nastavnika i nedostatka objektivnosti pri izboru predmeta.²⁶ Reforma udžbenika, takođe, ne smatra se zadovoljavajućom. Glavni izazovi sa kojima se suočio ovaj deo reforme bili su nedostatak plana i prekratki rokovi za pisanje novih udžbenika.

Tokom ovog perioda, posebni naponi uloženi su u izgradnju integrisanog obrazovnog sistema u koji bi sve manjine imale jednak pristup. U tom smislu, sve manjine su integrisane u sistem u svakom pogledu, sa izuzetkom srpske zajednice, koja je integrisana samo u smislu finansiranja iz budžeta.

U periodu posle konflikta, ostvaren je napredak u integraciji dece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem. Ipak, nema dovoljno istraživanja da se utvrde njihove potrebe, što bi pomoglo da se ustanove kriterijumi za donošenje odluke o tome da li da se ona neposredno uključe u redovno obrazovanje.²⁷

Kvalitet obrazovanja zaostaje za neophodnim standardima i u smislu stope upisa na nivou predškolskog i visokog obrazovanja.

Obavezno obrazovanje

Prema novom sistemu, školovanje od 6-15 smatra se obaveznim obrazovanjem. U tom smislu, uloženi su naponi da se poveća pristup obrazovanju za svu decu, bez obzira na etničku pripadnost. U akademskoj godini 2004/05, 97% dece uzrasta od 6-15 pohađalo je bar delimično obavezno osnovno obrazovanje. Ipak, stopa učenika koji su uspešno završili 9. razred bila je samo

²² ⁸ Paralelne reči, Obnova obrazovnog sistema na Kosovu, Sommers, M i Buckland, P, 2004.

²⁴ ²⁶ Kvalitetno osnovno obrazovanje kao funkcija ljudskog razvoja, OSK, 2006.

²⁶ Izveštaj o humanom razvoju, UNDP 2006.

²⁷ Kvalitetno osnovno obrazovanje kao funkcija ljudskog razvoja, OSK, 2006.

95.3%, što je umanjeno od 0.7 procentnih poena u poređenju sa 96% u akademskoj godini 2003/04. Broj učenika, koji su završili 10-12 razreda pokazuju veće smanjenje, od 83.42% u 2003/04. do 73.05% u 2004/05. tj. 10.37 procenta.

Razlike u stopi upisa u osnovnu školu po etničkoj pripadnosti treba da se shvate kao poziv za uvođenje poboljšanja. U 2004/05, stopa upisa pripadnika manjinskih zajednica Roma, Aškalija i Egipćana iznosila je samo 75.65%, što je premalo u poređenju sa drugim grupama, K-Albancima sa stopom upisa od 95.94% i K-Srbima sa stopom upisa od 93.97%. Za razliku od ove dve grupe, pripadnici manjinskih zajednica Roma, Aškalija i Egipćana nemaju svoj maternji jezik kao nastavni jezik.

Pitanje koje treba da se reši je niska stopa upisa u srednje škole u seoskim sredinama. U tom smislu, smatra se da je glavni problem udaljenost srednjih škola; više od 71% domaćinstava mora da putuje više od 5 km da dođu do srednje škole.²⁸ Razlike po oblastima javljaju se i u pogledu nivoa iskorišćenja resursa.

Resursi u školama u seoskim sredinama nisu dovoljno iskorišćeni, tj. imaju nizak odnos učenika-nastavnika. S druge strane, u urbanim oblastima škole su prenatrpane i rade u više smena zbog nedostatka prostora i zbog veće stope upisa u urbanim sredinama usled migracije iz sela u grad posle konflikta.

Deca sa posebnim potrebama

Uključenje dece sa posebnim potrebama zabeležilo je izvestan napredak. U školskoj godini 2003/04, 799 učenika upisano je u škole za decu sa posebnim potrebama. Da bi se poboljšalo njihovo uključivanje obrazovani su i razredi za decu sa posebnim potrebama. Osim toga, u relativno manje ozbiljnim slučajevima, predviđeno je uključivanje ove dece u redovne razrede.

Stručno obrazovanje

Stručno obrazovanje igra važnu ulogu. Oko polovina svih učenika u srednjim školama upisuje se u programe za stručno obrazovanje, gde dečaci čine oko 63%.

MONT je uz podršku donatora, u nastojanju da bolje reši potrebe tržišta radne snage, identifikovao 12 stručnih oblasti i pripremio nastavni plan za 60 različitih profila zanimanja. Međutim, stručni obrazovni sistem suočio se sa nekoliko izazova, kao što su a) orijentacija na opis a ne na rezultat, b) slaba povezanost sa tržištem radne snage, c) nedostatak partnerstva sa privatnim sektorom u smislu finansiranja, d) nizak nivo uključenja odraslih.²⁹

Tabela 4. Broj učenika u srednjim stručnim školama

Godina	2002/2003	2003-2004	2004-2005	2005/2006
Ukupan broj učenika u školama za stručnu obuku	47.024	43.162	41,205	40.189
Stručno obrazovanje kao udeo ukupnog broja učenika u srednjim školama (%)	54.2	59.4	51.7	54.5

Izvor: SZK, 2006

²⁸ Pregled javnih i institucionalnih rashoda na Kosovu (Tom I), Izveštaj Svetske banke br. 32624 – XK, septembar 2006.

²⁹ Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu (KHDR), UNDP (2006).

Kvalifikacije i obuka nastavnika

Da bi se poboljšao kvalitet obrazovanja preko podrške sprovođenju reformi, organizovana je obuka za veliki broj nastavnika i drugog školskog osoblja. Ova nastojanja imala su raznolike tendencije, tj. u 2002. godini organizovana je obuka za oko 2000 nastavnika, u 2003. godini obučeno je 1605 nastavnika, dok je u 2004. godini broj obučenih nastavnika bio 11,749. MONT je isto tako liberalizovao pitanje objavljivanja školskih udžbenika da bi dalje podržao reformu nastavnog plana. Tako, svaki školski udžbenik mogu da štampaju tri različite firme. Imajući u vidu da se nastava odvija na pet jezika: albanskom, srpskom, bosanskom, turskom, i hrvatskom, MONT radi na prevodu školskih udžbenika na sve ove jezike. K-Srbi su, međutim, organizovali paralelni obrazovni sistem i još se nisu integrisali u obrazovni sistem Kosova. Ovo predstavlja još jednu veliku slabost obrazovnog sistema i MONT treba da

usredsredi svoje napore da razvije jedan sistem za sve etničke zajednice.

Tabela 5. Broj obučenih nastavnika

Godina	2002	2003	2004
Broj obučenih nastavnika	2,000	1,605	11,749

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Jedan od glavnih problema kad je reč o kvalitetu školovanja je to što neki nastavnici nemaju adekvatne kvalifikacije. U 2004/05. godini, 18.3% nastavnika od predškolske nastave do 10. razreda nisu bili kvalifikovani. Ovaj procenat je izuzetno visok u srednjim školama, tj. od 10-12. razreda, gde 24.05% nastavnika nema odgovarajuće kvalifikacije. Prema podacima MONT, druga briga u ovoj sferi je neadekvatni nivo kvalifikacija nastavnika koji rade u stručnim školama.

Tabela 6: Odnos kvalifikovanih nastavnika (%)

Godina	2004/2005
Odnos kvalifikovanih nastavnika u predškolskoj nastavi	82.39
Odnos kvalifikovanih nastavnika u osnovnim školama (1-9)	82.22
Odnos kvalifikovanih nastavnika za razrede (10-12)	75.94
Odnos kvalifikovanih nastavnika (predškolsko+1-10. razred)	81.7

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Napuštanje škole

Odnos napuštanja škole povećava se sa nivoom obrazovanja tj., najveći broj napuštanja dešava se u 10-12. razredu. Međutim, ima oscilacija u procentu napuštanja škole kako u odnosu na vreme tako i u odnosu na polove.

Iznenadjuće je da je stopa napuštanja škole kod devojčica u odnosu na dečake bila veća samo u akademskoj godini 2003/04, dok u druge dve akademske godine stopa napuštanja kod muškaraca dominira.

Tabela 7: Stope napuštanja škole (%)			
Godina	2002/03	2003/04	2004/05
Stopa napuštanja, 1-9	1.67	1.61	1.71
Stopa napuštanja kod devojčica, 1-9	1.63	1.79	1.3
Stopa napuštanja kod dečaka, 1-9	1.70	1.44	1.4
Stopa napuštanja, 10-12	2.32	3.56	2.07
Stopa napuštanja kod devojčica, 10-12	2.0	4.17	1.46
Stopa napuštanja kod dečaka, 10-12	2.56	2.81	2.56

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Smatra se da su glavni razlozi za napuštanje škole udaljenost od škole, što naročito predstavlja izazov za decu u seoskim sredinama, nedostatak mogućnosti za prevoz, porodicama je potrebna pomoć dece za rad u domaćinstvima, kao i shvatanje da ne mogu imati nikakve koristi od obrazovanja.³⁰

Visoko obrazovanje

Sistemi visokog obrazovanja sastoje se od jednog javnog univerziteta, Prištinskog univerziteta, i 15 privatnih ustanova za visoko obrazovanje. Prištinski univerzitet se sastoji od 17 fakulteta, 14 akademskih fakulteta i 3 fakulteta primenjenih nauka.

Broj studenata koji se upisuju na Univerzitet u Prištini stalno se povećava, i dostigao je 33,735 studenata u akademskoj godini 2005/2006. Uprkos ovom pozitivnom trendu, Kosovo zaostaje iza zemalja centralne i istočne Evrope (CIE) po broju studenata na 100,000 stanovnika. Dok je Kosovo imalo 1,440 studenata na 100,000 stanovnika u 2003/04, osim broja studenata u privatnim institucijama za visoko

obrazovanje, dotle su zemlje CIE, kao što su Albanija i BJRM, imale stopu upisa koja je dvostruko veća, tj. 2,200 odnosno 2,537. U Sloveniji, ovaj indikator je tri puta veći, tj. 5,229 studenata na 100,000 stanovnika. Ukratko, imajući u vidu ovo kao i činjenicu da Kosovo ima najmlađe stanovništvo u regionu, sa 21% svog stanovništva od 15 do 25 godina, to znači da je stopa upisa relativno mala. S druge strane, pošto postoji sve veće interesovanje kod mladih da nastave visoko obrazovanje, mala stopa upisa studenata na Kosovu posledica je toga što Prištinski univerzitet nema dovoljno kapaciteta da primi sve studente.³¹

Prema Strategiji obrazovanja (MONT, 2006), sistem visokog obrazovanja nije efikasan; studenti u akademskoj godini 2000/01. zabeležili su prosečan period studija od 6.5 godina. Osim toga, manjinske grupe nisu dovoljno zastupljene, jer je u akademskoj godini 2003/04. na Prištinski univerzitet upisano samo 118 Bošnjaka i 1 Turčin (1.8% od svih novoupisanih studenata), a ostale manjinske grupe uopšte nisu bile zastupljene (Strategija obrazovanja, MONT, 2006).

³⁰ Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu, UNDP 2006.

³¹ Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu, UNDP 2006.

Tabela 8: Broj studenata upisanih na Univerzitet u Prištini

Godina	2002/2003	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Broj studenata upisanih na Univerzitet u Prištini	23,175	25,200	28,832	33,735	
Broj studenata upisanih u privatne ustanove visokog obrazovanja					10,368
Broj studenata na 100,000 stanovnika		1,440			

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Prištinski univerzitet je pretrpeo reformu pomoću koje je restrukturisao akademske kurseve u skladu sa Bolonjskim procesom, i time usvojio sistem 3+2+3. Ipak, na ovom nivou obrazovanja, takođe, postoji puno prostora za poboljšanja, naročito u pogledu nastavnih i naučnih metodologija, kao i u metodologiji ocenjivanja studenata. Osim toga, ove godine su uloženi naponi da se ustanovi Nacionalna agencija za akreditaciju sa ciljem da se osigura kvalitet obrazovanja u institucijama za visoko obrazovanje (IVO). Međutim, ova agencija još nije počela sa radom.

Finansiranje obrazovnog sektora

U 2006. godini, udeo rashoda za obrazovanje kao % BDP povećao se na 4.4% sa 3.9% u 2004. godini, što daje udeo koji je sličan zemljama u regionu. Povećanje je takođe zabeleženo u apsolutnom iznosu za rashode u sferi obrazovanja. Udeo troškova za obrazovanje u ukupnim javnim rashodima povećao se sa 12.6% u 2005. na 15.2% u 2006. godini. Ovi podaci takođe su slični sa zemljama u regionu.

Međutim, argumenti za povećanje javnih troškova za obrazovanje mogu se zasnivati na činjenici da Kosovo ima najveći broj stanovnika školskog uzrasta u Evropi. Osim toga, ove sume novca neće biti dovoljne da se finansiraju programi koji su planirani za period 2007/13. Ovo će imati posledice za proces poboljšanja kvaliteta. Zbog toga je potrebno da se u budućnosti obezbedi veće izdvajanje za potrebe obrazovanja u BDP kao i u ukupnim javnim rashodima.

Tabela 9. Finansiranje obrazovnog sektora (%)

Godina	2004	2006
Troškovi za obrazovanje/BDP	3.6	4.4
Troškovi za obrazovanje kao % budžetskih rashoda	12.6	15.2
Privatni sector	n/a	n/a

Izvor: SPRK – Strategija obrazovanja, 2006

Izazovi:

Što se tiče obrazovnog sistema, ostaje da se reše razni izazovi. Pre svega, obrazovni sistem suočava se sa nedostatkom pravog informacionog sistema za upravljanje obrazovanjem koji je neophodan radi praćenja ostvarenja preko indikatora. Finansiranje obrazovnog sistema, kako javno tako i privatno, sa posebnom pažnjom koja je usmerena na poboljšanje infrastrukture, uspostavljanje nastavnih standarda i razvoj kapaciteta takođe treba da se reši. Sa ovim je povezano poboljšanje efikasnog korišćenja raspoloživih resursa i privlačenje i drugih izvora osim finansiranja iz budžeta. Zakonski okvir za privatne obrazovne institucije još nije završen. Takođe, potrebno je obezbediti praćenje sprovođenja zakona. Modeli i mehanizmi za osiguranje kvaliteta, kao i mehanizmi praćenja moraju se ustanoviti na sva tri nivoa obrazovanja. Finansiranje izdavanja i usklađivanja školskih udžbenika takođe i dalje predstavlja izazov za kvalitet obrazovnog sistema. Dok su opštine loše opremljene da izvrše njihove uloge u obrazovnom sistemu dotle male plate prinuđuju nastavnike da se upošljavaju u privatnom sektoru. Drugi važan izazov i dalje ostaje integracija K-Srba u zvanični obrazovni sistem.

Način rada u budućnosti:

Da bi postavljeni ciljevi bili ostvareni, načini budućeg rada treba da budu sledesledeće pravce:

a) Restrukturiranje i održavanje potpuno funkcionalnog informacionog sistema za upravljanje obrazovanjem (EMIS) koji je umrežen širom sektora; b) Vlada treba da izvrši procenu potreba za kapitalne investicije u školama, naročito kad je reč

o potrebama za dodatnim prostorom da bi se poboljšala infrastruktura i nastavna tehnologija u visokom obrazovanju; c) Povećati udeo troškova javnog sektora za obrazovanje u BDP; d) Pružiti podršku opštinama da ispune njihov deo odgovornosti; e) Sarađivati sa Ministarstvom rada i socijalne zaštite radi blagovremenog obezbeđenja besplatnih školskih udžbenika za decu iz siromašnih porodica; f) Integrisati srpsku manjinsku zajednicu u zvanični obrazovni sistem; g) Pronaći rešenja da se spreči napuštanje škole kako kod devojčica K-Albanki tako i kod pripadnika nesrpskih manjina; h) Decentralizovati rukovodeće odgovornosti sve do lokalnog nivoa; i) Preispitati sistem plata i nastojati da se dostignu standardi susednih zemalja; j) Stvoriti odgovarajuće uslove da se poboljša uključenje dece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem; k) Sprovesti programe za poboljšanje pismenosti odraslih radi iskorenjivanja nepismenosti; l) Razviti i implementirati sistem profesionalnog razvoja i akreditacije za nastavnike, administrativne radnike i rukovodioce u obrazovnom sistemu; n) Stvoriti uslove za izjednačavanje kvalifikacija u nezvaničnom i zvaničnom obrazovanju; o) Ustanoviti i voditi usluge i programe za usmeravanje u karijeri p) Uspostaviti procedure za ocenu učinka osoblja (ocena kvaliteta rada) za sve nivoe osoblja u okviru doslednog sistema osiguranja i praćenja kvaliteta; q) Razvijati kapacitete ljudi u smislu upravljanja, vođenja i rukovođenja u obrazovnim institucijama i na isti način u administracijama na opštinskom i nacionalnom nivou; r) Omogućiti da obrazovne institucije budu izuzete od plaćanja dažbina i poreza za opremu i robu koja se koristi u obrazovnom procesu.

**...unaprediti
jednakost polova i
poboljšati položaj žena!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 3 PROMOVISATI JEDNAKOST MEĐU POLOVIMA I DATI VEĆA PRAVA ŽENAMA

Cilj 7

Do 2015. godine, eliminisati razlike među polovima na svim nivoima obrazovanja.

Indikatori:

Udeo devojčica u odnosu na dečake u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju

Udeo pismenih devojaka u odnosu na muškarce od 15-24 godina

Polazna osnova:

Udeo devojčica u odnosu na dečake u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju (2003)

Razredi 1-5: 0.89

Razredi 6-9: 0.87

Razredi 10-12: 0.82

Univerzitet: 0.69

Stanje na prvi pogled Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža
podršku:

jako dosta dobro **slabo ali se**
poboljšava slabo

Cilj 8

Do 2015. godine, povećati broj žena u donošenju političkih odluka (na najmanje 40%, prema Zakonu o ravnopravnosti polova)

Indikatori:

Odnos broja mesta koja zauzimaju žene u nacionalnom parlamentu

Udeo žena zapošljenih izvan poljoprivrednog sektora

Polazna osnova:

Odnos broja mesta koja žene zauzimaju u nacionalnom parlamentu 28.3% (2003)

Stanje na prvi pogled Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža
podršku:

jako dosta dobro **slabo ali se**
poboljšava slabo

Cilj	Indikator	2003	2006	2010	2015
7. Eliminirati razliku među polovima na svim nivoima obrazovanja najkasnije do 2015.	1.1 Udeo devojčica u odnosu na dečake u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju	Razredi 1-5: 0.89 Razredi 6-9: 0.87 Razredi 10-12: 0.82 Univerzitet: 0.69	Razredi 1-9: 0.92 Razredi 10-13: 0.78 Univerzitet: 0.85 (2005)	0.95	1.0 1.0 1.0 1.0
	1.2 Udeo pismenih devojaka prema dečacima od 15 + godina	0.92 – grad 0.90- selo		0.95	1.0 1.0
8. Do 2015. povećati broj žena u	2.1 Udeo mesta koja zauzimaju	28.3	30.0	35.0	40.0

donošenju političkih odluka (na najmanje 40% prema ZRP)	žene u nacionalnom parlamentu (%)		7.6	15.0	30.0
	2.2 Udeo žena ministara i zamenika ministara (%)		10.0	20.0	30.0
	2.3 Udeo žena na rukovodećim položajima na opštinskom nivou (%)				
	2.2 Udeo žena zapošljenih izvan sektora poljoprivrede (%)	23.0	23.0	25.0	32.0

Izvor: MONT (2005, 2006), SZK (2004), MPS/DCSA (2006), Riinvest, Pregled MSP (2003, 2004)

Analiza sadašnje situacije

Prema podacima SZK (2003), Kosovo je imalo oko 2 miliona stanovnika, od čega su 50% žene.³²

Indeks humanog razvoja pokazuje da se Kosovo nalazi među zemljama sa najvećim siromaštvom u Evropi³³, a da su žene u nepovoljnijem položaju od muškaraca što se tiče zapošljavanja, obrazovanja, prilika za izbor i aktivno učešće u javnom životu.³⁴

Nivo nepismenosti kod žena i dalje je visok³⁵, tj. 12.5%.³⁶ S druge strane, podaci iz Izveštaja UNDP o humanom razvoju (HDR) iz 2004. godine pokazuju da su na Kosovu oko 85% žena zapošljene u uslužnom sektoru, dok su samo 8% zapošljene u proizvodnji i

trgovinskom sektoru, a 6% u poljoprivredi.

Iako je pitanje polova sveprisutno pitanje, ravnopravnost polova treba isto tako da se tretira i kao specifično pitanje da bi se razvila politika koja obuhvata sve sektore društva. Zbog toga, pitanja polova treba da se osmisle kao posebna strategija koja će služiti kao temelj za sve aktivnosti koje imaju za cilj da se perspektive ravnopravnosti polova na Kosovu integrišu na osnovu MCR, Evropskog plana za partnerstvo, Konvencije UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), UNSCR1325 i uputstva EK za ravnopravnost polova 2006-2010. godine.

Imajući u vidu visok nivo siromaštva i nezaposlenosti na Kosovu, žene su u odnosu na muškarce još uvek u nepovoljnom položaju, u smislu zapošljenja, obrazovanja, mogućnosti izbora i aktivno učešće u javnom životu.³⁷ Veruje se da ravnopravnost polova predstavlja moćan mehanizam

³² Kosovo i njegovo stanovništvo, SZK septembar 2003, revidirana verzija

³³ Društveno-ekonomski profil Kosova i razvojni izazovi, Riinvest (2005)

³⁴ Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu 2004-UNDP, Poglavlje II

³⁵ Pismenost na Kosovu, SZK, februar 2004.

³⁶ U Albaniji stopa nepismenosti je 1.7%; u Hrvatskoj 2.8%.

³⁷ Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu 2004-UNDP, Poglavlje II.

preko kojeg se može sprovesti održivi razvoj. Na Kosovu, još uvek ima prostora za podizanje svesti i posvećenost svih relevantnih aktera značaju promovisanja ravnopravnosti polova.

Na Kosovu, vrlo mali broj žena je došao do visokih javnih i političkih funkcija, ali još uvek nema kritičkog udela žena na nivoima gde se donose odluke. Uloga žena u društvenim, ekonomskim i političkim razvojnim procesima više je površinska a manje suštinska. Postoji nizak nivo integracije žena u zvaničnim poslovima za sticanje dohotka i na rukovodećim položajima u javnoj administraciji.

Uprkos činjenici da je Kosovo uspostavilo dobru zakonsku osnovu za obezbeđenje ravnopravnosti polova i što su poslednjih godina preduzeti vidljivi koraci u promovisanju ravnopravnosti polova, nema zadovoljavajućeg napretka u implementaciji iste. Prema Zakonu o ravnopravnosti polova (ZRP), jednako učešće žena i muškaraca ostvareno je kada su oba pola zastupljena sa 40% u institucijama, organima ili se nalaze na važnim položajima.³⁸

Neravnopravnost polova ima negativne posledice kad je reč o jednakim mogućnostima, životnim uslovima i društvenom statusu žena i muškaraca. Ukoliko se pitanja ravnopravnosti ne rešavaju na pravi način, društvo se izlaže riziku da 50% stanovništva ne bude pravilno integrisano u društvena, politička i ekonomska kretanja. S druge strane, pravi potencijal društva ne bi bio u dovoljnoj meri iskorišćen. Pravilno rešavanje ovog pitanja podrazumeva najpre identifikovanje uzroka nejednakosti u porodicama, zajednici, pristupa tržištu rada, obrazovanju, zdravstvenim i uslugama za negu dece.

Izazovi

Kao što je gore navedeno, postoje propusti i izazovi u vezi sa ostvarivanjem pune ravnopravnosti polova na Kosovu. Iako su već uspostavljeni zakoni i mehanizmi ipak postoje kulturne, ekonomske i društvene prepreke za

sprovođenje ravnopravnosti polova na Kosovu.

Odnosi polova, slično kao i ljudska prava, zadiru u sve sektore i tako imaju uticaj na politička, ekonomska i kulturna pitanja. Prema izveštaju Svetske banke³⁹, ***“Očigledno je da se one zemlje u kojima je ravnopravnost polova na niskom nivou suočavaju sa zakasnelim ekonomskim razvojem, kao i sa kašnjenjem u smanjenju siromaštva u većoj meri od onih zemalja u kojima je ravnopravnost polova na zadovoljavajućem nivou”***. Osim toga, u Milenijumskoj deklaraciji UN se kaže da *“sve zemlje treba da podržavaju ravnopravnost polova i da daju vlast ženama, kao najboljem načinu za borbu protiv siromaštva, gladi i bolesti i da stimulišu razvoj koji je zaista održiv”*.

Kritično pitanje i dalje treba da se reši, kao što je pitanje osiguranja većeg učešća žena u srednjem i visokom obrazovanju, podizanje svesti i razumevanje pitanja vezano za odnose polova u društvu, kao i da se poveća učešće žena u poslovima za sticanje prihoda.

Kako raditi u budućnosti

Prilikom sprovođenja politika i strategija koje su već definisane u oblasti ravnopravnosti polova glavna pažnja treba da se usmeri na:

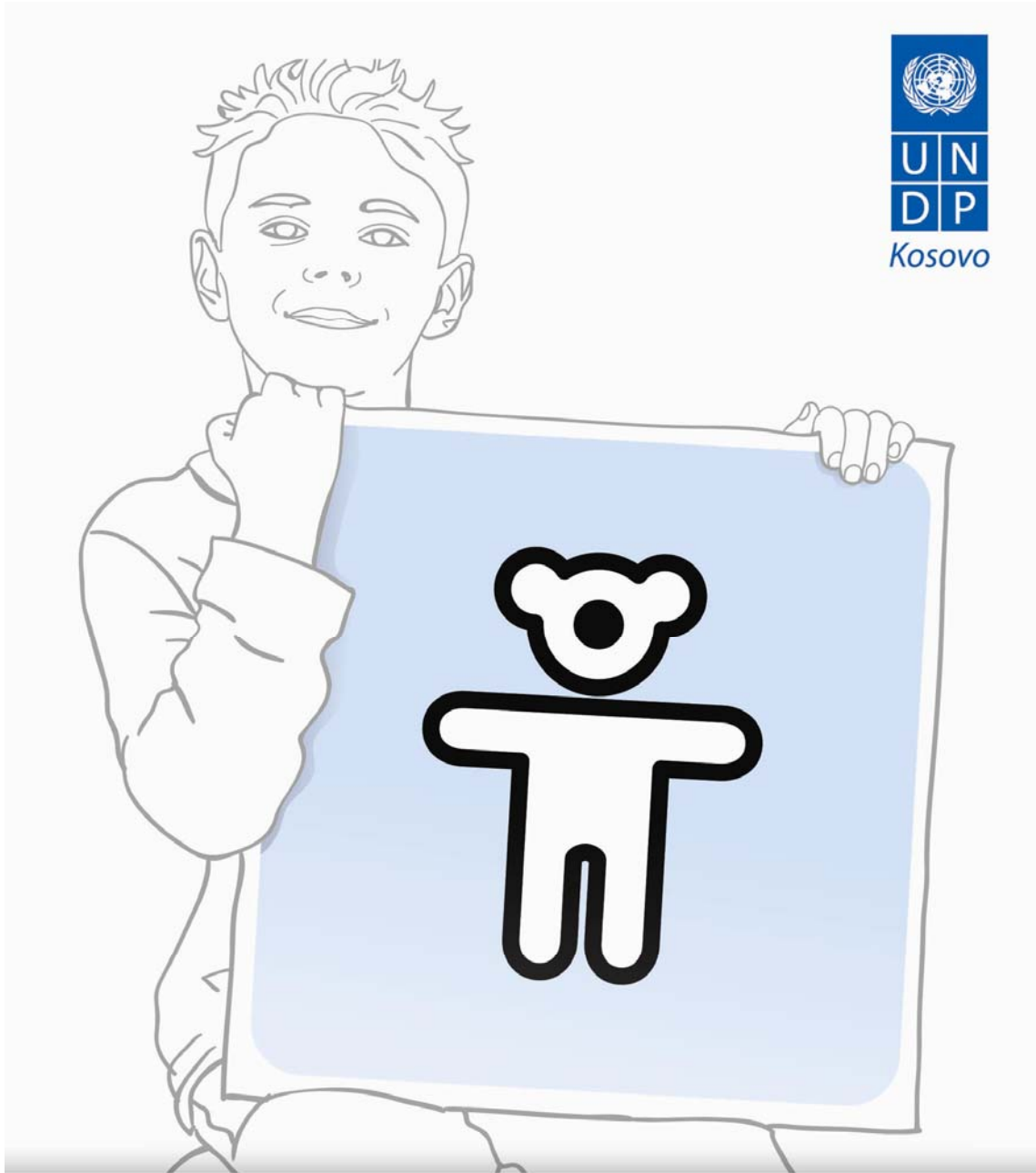
a) Razvoj operativnih programa za implementiranje prioriternih pitanja u okviru usvojenih politika i ZRP; b) Podizanje svesti javnosti o stopi napuštanja obaveznog obrazovanja od strane devojčica; c) Poboljšanje sistema socijalne zaštite u školama u svrhe eliminisanja napuštanja obaveznog obrazovanja od strane devojčica, naročito u seoskim i siromašnim sredinama; d) Podržati preduzetništvo žena generalno, i posebno pružiti podršku siromašnim i seoskim porodicama preko socijalnih programa;

³⁹<http://www.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTGENDER/0,contentMDK:20191732~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:336868,00.html>

³⁸ Vidi član 3 ZRP.

e) Proširiti istraživanja i obezbediti sredstva za objavljivanje tema o ravnopravnosti polova i strukturisati sve statističke sisteme i srodne baze podataka po polovima; f) Povećati obrazovni nivo žena i njihov nivo kvalifikacija preko profesionalne obuke i kvalifikacionih kurseva, koji će povećati broj zapošljenih žena, eliminisati razlike

između prosečnih plata i povećati broj žena na rukovodećim funkcijama i položajima gde se donose odluke. Pored toga, treba se koncentrisati na sprovođenje zakona protiv napuštanja škole; e) Podržati uključenje žena u političke partije i organizacije civilnog društva.

**... da deca
rastu zdrava!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 4 SMANJITI SMRTNOST DECE

Cilj 9

Od 2000 – 2015, smanjiti stopu perinatalne smrtnosti dece za 2/3⁴⁰

Indikatori: Stopa smrtnosti dece
Stopa perinatalne smrtnosti
Obavezna vakcinacija protiv boginja za decu do godinu dana

Polazna osnova:
Stopa perinatalne smrtnosti 29.1/1000, 2000 (kao parametar za stopu smrtnosti dece)

Stanje na prvi pogled

Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža podršku:

jako dosta dobro **slabo ali se poboljšava** slabo

Podaci o raznim demografskim aspektima i posebno podaci o smrtnosti dece iz raznih izvora jesu kontradiktorni i kao takvi su otežavali rad tima koji je pripremio ovaj izveštaj u pogledu jedne dosledne ocene stanja. Podaci o infantilnoj smrtnosti u raznim izvorima su kontradiktorni. Dok je prema ZSK stopa smrtnosti dece (infantina smrtnost) u 2004. godini bila 11.8 promila, Demografska studija o zdravstvu (DHS, 2003) ukazuje da je stepen infantilne smrtnosti 35-49 promila, dok stepen smrtnosti dece ispod 5 godina dostiže 69 promila. Prema podacima iz ove studije Kosovo ima najviši stepen infantilne smrtnosti u jugoistočnoj Evropi. Infantilna smrtnost za 2004. godinu bila je u Albaniji 16%, Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori 13%, Hrvatskoj 6%, Sloveniji 4% (World Health Statistics 2006); imajući u vidu ove podatke, ocena o infantilnoj smrtnosti na Kosovu u DHS izgleda previsoka.

Ovakva situacija znatno otežava validne ocene stanja, ali i određivanje preciznih ciljeva koje treba dostići u narednom periodu. Ona ukazuje na neophodnost izgradnje sistema redovnih istraživanja radi prikupljanja pouzdanih podataka i njihovo uključivanje u podatke MZ i ZSK.

Analiza sadašnje situacije

Smrtnost beba i dece smatra se najsloženijim problemom za razvoj Kosova. Ovi indikatori odražavaju neefikasnost zdravstvenog sistema, kao i uticaj faktora rizika koji se nalaze izvan zdravstvenog sistema, kao što su društveni, ekonomski i faktori životne sredine.

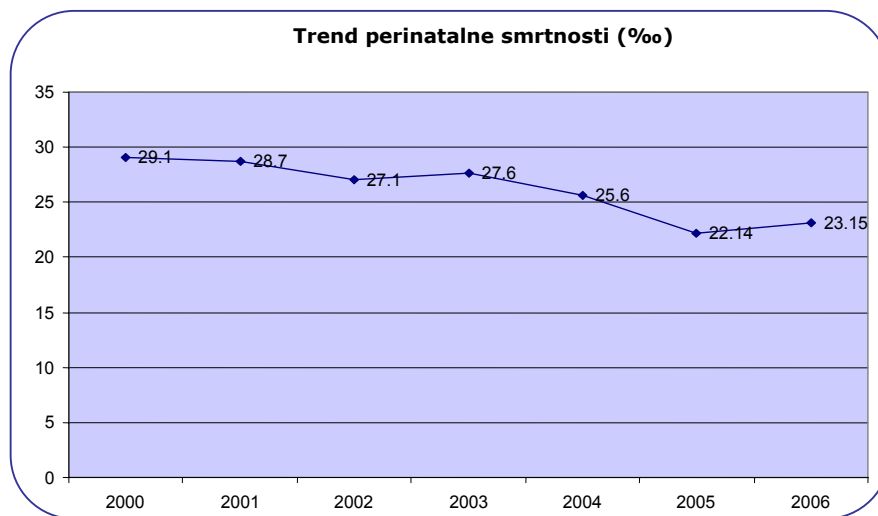
Od 2000. godine, perinatalna smrtnost na Kosovu zabeležila je opadajući trend⁴¹ od 29.1‰ 23.1‰ u 2006; ipak, prema najnovijim raspoloživim podacima (baza podataka HFA, 2004) stope perinatalne smrtnosti na Kosovu i dalje su među najvećim u Evropi.⁴²

⁴⁰ Prema preporukama SZO za HFA, institucionalni perinatalni podaci smatraju se pouzdanijim (imaju veće vrednosti) i uzimaju se kao parametar stope smrtnosti beba koje prijavljuje Statistički zavod Kosova.

⁴¹ Situacija perinatalne smrtnosti na Kosovu, 2005

⁴² Prema najnovijim raspoloživim podacima u bazi podataka SZO HFA.

Grafikon 2.

Izvor: Perinatalno stanje na Kosovu za 2000–2006, (2007)

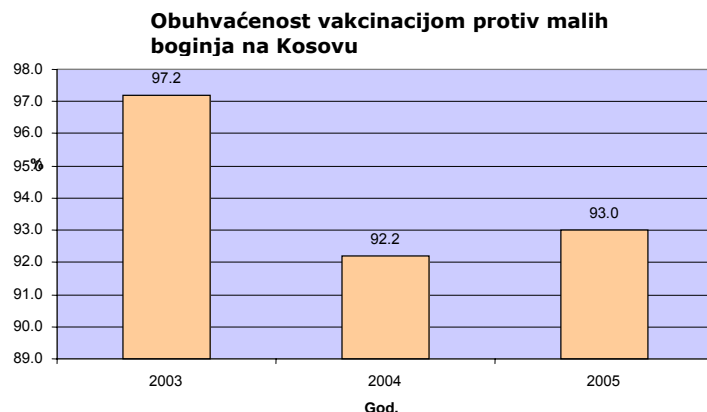
Poslednja epidemija boginja na Kosovu registrovana je 1997. godine, sa oko 400 slučajeva bolesti i sedam smrtnih ishoda. U narednim godinama obuhvaćenost vakcinacijom bila je manja od 80%, što je bio dovoljno nizak procenat da prouzrokuje drugu epidemiju. Od 6. do 16. oktobra 2006., 495.175 dece starosti 1-15 godina primilo je vakcinu protiv malih boginja, rubeole. Da bi se rešila neizvesnost u pogledu broja ciljane dece, sprovedena je anketa o oceni kvaliteta (LQA) kao deo ocene dodatnih aktivnosti imunizacije.

Pomoću LQA utvrđeno je da postoji ukupna obuhvaćenost od 99.5%, kao i sa 100% obuhvaćenošću među predškolskom i školskom decom.⁴³ Ova obuhvaćenost visoka je i prema NIPH (Grafikon 4). Važno je istaći da od 2002. godine na Kosovu nije bilo slučajeva pliomilita, a od 1977. godine nije bilo slucaja neonatalnog tetanusa.

Glavni uzroci ranih smrtnih slučajeva kod novorođenčadi na Kosovu u 2005. godini bili su prerani porođaj (54%), kongenitalne anomalije (25%), asfiksija (8%), perinatalni uzroci (8%), infekcije (4%) i ostalo (1%).⁴⁴

⁴³ Analiza zdravstvenog stanja majke i deteta, F.A Qosaj, M.Berisha, I. Begolli, 2005.

⁴⁴ Stanje perinatalne smrtnosti na Kosovu, 2005.

Grafikon 3.

Izvor: Analiza zdravstvenog stanja majke i deteta, F.A Qosaj, M. Berisha, I. Begolli, MOH – NIPH, 2005

Izazovi

Prema aktuelnim studijama⁴⁵, glavni izazovi zdravstvenog sistema biće: rešavanje pitanja smanjenja smrtnosti kod dece, poboljšanje efikasnosti i obezbeđenje potrebnih ljudskih resursa, zatim posvećivanje više pažnje motivaciji zdravstvenih radnika kao i uređenju referentnog centra. Takođe treba investirati u opremu, njeno održavanje, kao i kontinuiranu raspoloživost laboratorijskih dijagnostičkih usluga i lekova. Ostvarivanje pune obuhvaćenosti vakcinacijom takođe ostaje prioritetni zadatak.

Pogled u budućnost

Kosovska strategija razvoja u oblasti zdravlja 2007–2013. godine obuhvatila je aktivnosti za rešavanje gore navedenih problema gde je najveći prioritet dat posvećivanju veće pažnje poboljšanju zdravstvenog stanja majki i dece. Takođe, planovi aktivnosti agencija UN uključeni su ovde za period 2007–2009 godine.

U svrhe maksimalnog iskorišćavanja apsorpcionih kapaciteta i povećanja efikasnosti u ostvarivanju ciljeva MCR 4 i 5, NIPH i MZ treba da ustanove

“Opservatoriju za majku i dete”⁴⁶ koja će biti usredsređena na praćenje i ocenjivanje programa/projekata za majku i dete sa ciljem da se ostvare MCR 4 i 5.

Na osnovu ovog dokumenta, treba puno više da se uradi kako bi bila obezbeđena institucionalizacija perinatalnih podataka i ojačajani kapaciteti statističke analize, kao i kapaciteti za ugrađivanje programskih aktivnosti u planove i raspodelu resursa iz okvira vladinih resursa, i to ne samo u zdravstvenom sektoru.

⁴⁵ Stanje perinatalne smrtnosti na Kosovu, 2005.

⁴⁶ Preporuke sa Konferencije za javno zdravlje u Albaniji, 11 -13 decembar, 2006, Tirana.

**... da
majke imaju
dobro zdravlje!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 5**POBOLJŠATI ZDRAVLJE MAJKI****Cilj 10**

Od 2000 – 2015. godine, smanjiti stopu smrtnosti majki za 2/3

Indikatori: Stopa smrtnosti majki
 Broj porođaja kojima je prisustvovalo kvalifikovano osoblje
 Stopa korišćenja kontraceptivnih sredstava
 Polazna osnova: Nema podataka

Stanje na prvi pogled
Hoće li ciljevi biti ostvareni do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
 verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje daje podršku:

jako prilično jako **slabo ali se poboljšava** slabo

Cilj	Indikator	2000	2003	2005	2010	2015
10. Smanjenje stope smrtnosti majki za 2/3 od 2000 – 2015.	1.1 Stopa smrtnosti majki (%)	23.0	21.9	6.98	5.0	3.0
	1.2 Broj porođaja kojima je prisustvovalo obučeno osoblje	n/a	95 %	n/a	98%	100
	1.3 Stopa korišćenja kontraceptivnih sredstava (%)		44.0	50.0	60	70

Izvor: Stanje perinatalne smrtnosti na Kosovu, 2005

Analiza sadašnje situacije

Ne postoje pouzdani podaci o stopi smrtnosti majki na Kosovu. Prema najnovijim podacima DHS iz 2003. godine, približna stopa nataliteta (CBR) je 23 rođenja na hiljadu stanovnika, i opala je u odnosu na 27 za period 1988-

1993. Prema istoj studiji, žene obično u proseku rađaju 2.8 dece tokom svog života i stopa nataliteta stanovništva procenjuje se na 1.6 do 1.7% godišnje. Natalitet je visok i pokazuje da će se stanovništvo Kosova udvostručiti za oko 40 godina.

Tabela 10. Smrtnost porodilja na Kosovu

Godina	Smrtnost porodilja	Rođenja	Smrtnost porodilja (%)
2000	9	39091	23.0
2001	5	39578	12.6
2002	0	35399	0.0
2003	7	31932	21.9
2004	3	30925	9.7
2005	2	29056	6.9
Ukupno	26	205981	12.6

Izvor: Stanje perinatalne smrtnosti na Kosovu, 2005.

S druge strane, povećava se i širenje svesti o planiranju porodice. Oko 96% ispitanica izjavile su da su čule za najmanje jedan metod planiranja porodice. Većina njih su čule za efikasnije, moderne metode, kao što su pilula, IUD, injekcije i kondomi. Najpoznatiji metodi su pilula i IUD (za koje je čulo više od 86% ispitanica). Procenat udatih žena u reproduktivnom dobu koje trenutno koriste kontraceptivna sredstva – stopa korišćenja kontracepcije (CPR) – porasla je sa oko 32% u 1999. g. na 44% u 2003⁴⁷.

Prema stanju mikronutritivnih sredstava, 95% žena imaju pristup preporođajnoj nezi a 25% njih imaju više od tri preporođajne posete. Glavni uzroci smrtnosti porodilja u zemljama u razvoju su: nebezbedan abortus, anemija, eklampsija, iskrvarenje, obstruktivni porođaji i posleporođajne infekcije, dok na Kosovu nema raspoloživih podataka o glavnim uzrocima smrti porodilja.

Izazovi

Iako MZ ima reproduktivnu zdravstvenu strategiju koja je uključena u Zdravstvenu strategiju Kosova 2007-2013. godine, i dalje ostaju izazovi za kapacitete kad je reč o prikupljanju podataka, kapacitetima za statističko praćenje, mehanizmima za planiranje i raspodelu resursa za sprovođenje ove strategije, kao i za sprovođenje zakona koje je usvojio parlament⁴⁸.

⁴⁷ U Pregledu koji je sproveo CARE u 2003. procenjuje se da 36% svih žena koristi moderne kontraceptivne metode, DHS 2003.

⁴⁸ Zakon o reproduktivnom zdravlju i Zakon o prekidu trudnoće.

**...da se zaštitimo
od zaraznih bolesti!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 6 IZBORITI SE SA HIV/AIDS-OM, TUBERKULOZOM I OSTALIM BOLESTIMA

HIV/AIDS

Cilj 11

Da se do 2015. godine zaustavi i počne da opada širenje HIV/AIDS

Indikatori:

Stope pojave i prevalencije HIV/AIDS

Polazna osnova:

Prevalencija među grupama izloženim većem riziku od HIV na < 0.1%

Stanje na prvi pogled

Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno potencijalno malo
verovatno **nedovoljno podataka**

Stanje okruženja koje pruža podršku:

jako prilično jako **slabo**
ali se popravlja slabo

Cilj	Indikator	2004	2005	2006	2010	2015
11. Održati HIV prevenciju kod grupa izloženih većem riziku od HIV na < 0.1%	Prevalencija kod grupa izloženih većem riziku od HIV			Manje od < 0.1%	<0.1%	<0.1%
12. Do 2015. godine da se potpuno zaustavi i počne da opada širenje tuberkuloze	2.1 Stopa pojave tuberkuloze na /100 000	48	52	n/a	42	26

Izvor: Tematska grupa UN za AIDS (UNDP, UNICEF, UNFPA, SZO) i Kosovski odbor za AIDS, Projekat globalnog fonda za TB, HFA (2004)

Analiza sadašnje situacije

Kosovo je i dalje zemlja niskog rizika što se tiče stope prevalencije HIV/AIDS. Do novembra 2006. godine Nacionalni institut javnog zdravlja prijavio je 2 slučaja HIV što nas dovodi do ukupno 67 lica koja su evidentirana kao HIV pozitivna⁴⁹. Tokom 2006. godine, osmoro HIV pacijenata dobijali su ARV (anti-retrovirusnu) terapiju, koja prema MZ predstvalja 100% obuhvaćenost.

Prevalencija HIV/AIDS na Kosovu je mala, ali su i dalje visoki faktori rizika koji doprinose prenosu HIV, kao što su: vrlo mlado stanovništvo, visoka stopa nezaposlenosti, ilegalno korišćenje droge, naročito heroina, industrija pružanja seksualnih usluga u usponu sa radnicama koje dolaze iz zemalja sa visokom prevalencijom HIV/AIDS, promena seksualnog ponašanja zajedno sa niskim nivoom znanja o načinima prenosa virusa predstavljaju dodatnu pretnju za širenje infekcije.

MZ je preko Kancelarije za HIV/AIDS i partnera nastavilo sa aktivnostima na sprovođenju strategije protiv HIV/AIDS.

⁴⁹ PISG / MoH – Godišnji izveštaj 2006, Kancelarija za HIV/AIDS.

MZ je definisalo nacionalne indikatore i ciljeve za smanjenje HIV/AIDS. Ustanovljena je programska jedinica za praćenje i ocenjivanje HIV/AIDS. MZ je takođe pružilo podršku NVO prikupljanjem informacija, obrazovnog i komunikacionog materijala na albanskom i srpskom jeziku i tesno je saradivalo sa vladinim i nevladinim agencijama koje su angažovane u preventivne programe, uključujući i one koje rade sa manjinama.

Strategija Kosova za HIV/AIDS definisana je pre tri godine. Uprkos napretku koji je ostvaren preko relevantnih vladinih i nevladinih struktura, kako je definisano u strategiji za borbu protiv HIV/AIDS, trenutno stanje pokazuje da je sistem praćenja i dalje slab, faktori rizika i dalje visoki, a broj prijavljenih slučajeva je mali. Ovakvo stanje stvari je varljivo, kad se imaju u vidu ograničeni resursi, a niska

stopa prevalencije se tumači kao da ne postoji pretnja od zaraze i saglasno tome se posvećuje mala pažnja prevenciji, što može dovesti do toga da se propusti prilika da se izbegne izbijanje novih slučajeva HIV infekcija i da se tako pokrene vrzino kolo.

Imajući u vidu sadašnji broj slučajeva, potencijalne faktore rizika, demografsku strukturu i raspoložive resurse, međunarodne agencije bi trebalo da pomognu u Nacionalnoj strategiji za borbu protiv HIV/AIDS i da se usredsrede na prevenciju HIV/AIDS i praćenje bolesti. Osim toga, linija odgovornosti i odgovornih aktera ne bi trebalo da se prepušta dobrovoljnoj osnovi, već upravo suprotno, odgovornost za sprovođenje treba da ima MZ u skladu sa Strategijom Kosova za borbu protiv HIV/AIDS 2004 -2008. kako bi cilj bio ostvaren do 2015. godine.

TUBERKULOZA

Cilj 12

Da se zaustavi do 2015, i da počne da opada širenje tuberkuloze

Indikatori:

Pojava tuberkuloze i stope prevalencije

Polazna osnova:

stopa pojave 83/100 0000, (2000)

Stanje na prvi pogled Hoćeli cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno potencijalno malo
verovatno **nedovoljno podataka**

Stanje okruženja koje pruža podršku:

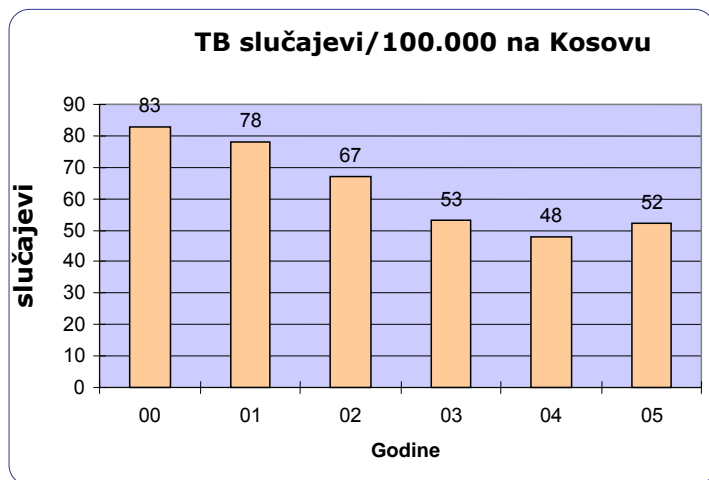
jako prilično jako slabo
ali se poboljšava **slabo**

Analiza sadašnje situacije

Uprkos opadajućem trendu tuberkuloze tokom poslednjih pet godina, u 2005.

godini je zapažen blagi porast broja slučajeva TB (Grafikon 4).

Grafikon 4.

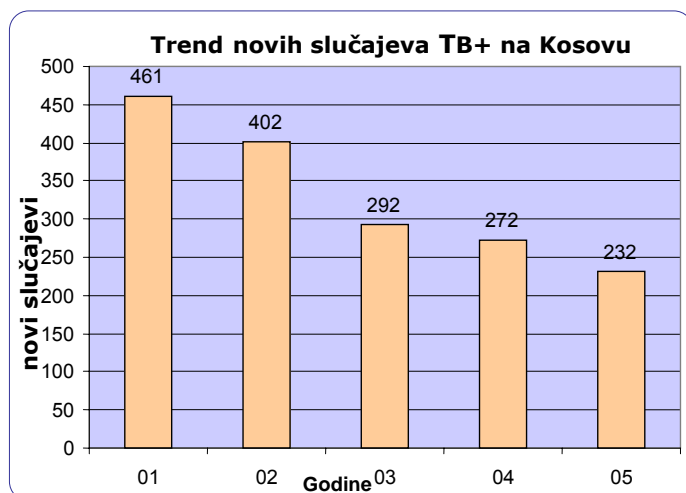
Izvor: Projekat globalnog finansiranja za TB

Najnoviji podaci o stopi prijavljene TB na Kosovu pokazuju da je ova stopa i dalje visoka u poređenju sa susednim zemljama kao što su Albanija i Makedonija, Srbija i Crna Gora, a naročito u poređenju sa Slovenijom, ali je manja nego u Bosni i Hercegovini,

Rumuniji i zemljama bivše Ruske Federacije.

Od 1102 slučaja koji su prijavljeni u 2005. godini, 232 su novi slučajevi koji pokazuju dalji trend opadanja novih slučajeva od 2001. godine (Grafikon 5).

Grafikon 5.

Izvor: Projekat globalnog finansiranja za TB

U 2005. godini, broj novih prijavljenih slučajeva je upola manji nego u 2001. godini, dok se broj slučajeva ponovne pojave bolesti smanjio za više od pola od prijavljenih slučajeva u 2001. godini (od 105 u 2001. na 40 slučajeva u 2005)⁵⁰. Prema istom ovom izvoru, odnos bakteriološki potvrđenih slučajeva smanjuje se za oko 10% od 2001. godine, ali TB ipak ugrožava najproduktivnije delove stanovništva.

Izazovi

Poboljšanja koja su ostvarena kad je reč o održivom načinu praćenja bolesti TB⁵¹ zahtevaju dodatnu odgovornost da se poboljšaju indikatori smrtnosti od TB. Pošto je TB posebno povezana sa društveno-ekonomskim faktorima, potrebno je izvršiti međusektorski pristup ovom problemu. Preduzete akcije mogle bi da budu praćene indikatorima koji će pokazati da je obezbeđen bolji pristup i bolji kvalitet zdravstvene nege time što je poboljšana/održava se stopa uspeha lečenja novih slučajeva (povećanje sa 90% u 2001. na 93% u 2003.) i da se poboljša stopa uspeha u lečenju slučajeva ponovne pojave bolesti (smanjenje sa 80% u 2001. na 76% u 2003.).

MZ Kosova je preko Projekta globalnoog fonda ustanovilo održivi mehanizam za prijavljivanje TB za godišnji Globalni izveštaj SZO o TB. Međutim, mnogo toga ostaje da bude urađeno kako bi bio poboljšan kvalitet praćenja, uključujući sprovođenje ankete o otpornosti mnogih lekova na TB, ojačani kapaciteti za statističke analize, kao i kapaciteti da programske aktivnosti TB budu zbirno uključene u planiranje i raspodelu resursa u okviru vladinih resursa.

Do danas Projekat globalni fond i dalje je vodeća agencija koja pruža podršku MZ u sprovođenju Zdravstvene strategije Kosova za smanjenje zaraznih bolesti, jer je jedan od njegovih pet prioriteta usredsređenost na TB.

Načini rada u budućnosti

Analize pokazuju da se MDG 4 – 6 mogu potencijalno ostvariti ako Vlada Kosova mobilise resurse i obezbedi neophodnu političku volju da podrži obrazovanje mehanizama za implementaciju predviđenih relevantnih strategija, zakona i propisa. U nameri da se ostvare MDG, sa godišnjim priraštajem stanovništva od 1.2%, poboljšanje efikasnosti predviđenog ekonomskog razvoja ostaje glavni izazov za zdravstveni i ostale relevantne sektore.

⁵⁰ TB Global Fund Project (Projekat globalni fond za TB).

⁵¹ Prosečni godišnji % razlike u sistemu izveštavanja za 2000 -2005 je - 4%.

**... da nam okolina
bude zdrava i čista**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 7 OSIGURATI ODRŽIVOST PRIRODNE SREDINE

Cilj 13

Do 2015. godine, integrisati probleme u sferi životne sredine u druge ekonomske sektore.

Indikatori:

Sačiniti određen broj strategija za ekonomske sektore (transport, energija, industrija, rudarstvo, poljoprivreda, turizam, itd.) i integrisati ih u relevantne oblasti životne sredine;

Sačiniti i usvojiti projekte za ocenu uticaja na životnu sredinu

Usvojiti određen broj zakonskih akata, usklađenih sa propisima EU za zaštitu životne sredine;

Ustanoviti fond za zaštitu životne sredine kao i kazne za zagađenje okoline (povećati ukupne troškove za ove namene);

Ustanoviti sistem za praćenje i kontrolu vazduha;

Smanjiti zagađenja vazduha od izduvnih gasova iz vozila za 20%, povećanje broja vozila koja koriste katalizatore;

Pripremiti programe za odlaganje industrijskog čvrstog otpada;

Razviti i sprovesti Akcioni plan za odlaganje opasnog otpada.

Stanje na prvi pogled Hoćeli cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža podršku:

jako prilično jako slabo
ali se poboljšava **slabo**

Analiza sadašnje situacije

Životna sredina Kosova suočava se sa teškim problemima kad je reč o kvalitetu vode, odlaganju otpada, kao i zagađenju vazduha i zemlje. Generalno, kvalitet vode za piće i podzemnih voda nije zadovoljavajući, a nivo prečišćavanja kanizacionog otpada je nizak. Zagađenje koje ugrožava površinsku i podzemnu vodu uglavnom nastaje usled neprečišćenih gradskih i industrijskih otpadnih voda i usled razlaganja raznih zagađivača (naročito nitrata koji se upotrebljavaju u poljoprivredi). Osim toga, prečišćavanje i odlaganje otpada je glavna briga koja odražava slabosti u sprovođenju postojećih propisa za odlaganje otpada. Zagađenje vazduha takođe predstavlja znatan problem u većim gradovima i industrijskim oblastima i nastaje uglavnom usled obimnog ispuštanja gasova iz energetskog, rudarskog i saobraćajnog sektora.

Danas, životna sredina na Kosovu direktno je ugrožena neplanskom izgradnjom zbog nedostatka prostornog planiranja, uključujući urbanističke planove, lošeg upravljanja industrijskim zemljištem i nepravilnog korišćenja prirodnih bogatstava.

Zagađenje vazduha na Kosovu relativno je visoko. Prouzrokuju ga razni izvori, kao što su kapaciteti za proizvodnju energije (termoelektrane), industrijski kapaciteti (metalurške fabrike, kamenolomi i fabrike cementa), sektor saobraćaja, poljoprivredni radovi, ilegalne gradske deponije, centralno i grejanje po domaćinstvima, slab kvalitet infrastrukture, itd.

Kapaciteti za proizvodnju energije koriste fosilna goriva kao što su ugalj i naftni derivati sa relativno visokim sadržajem sumpora. Termoelektrane i druge postojeće industrije otvorene su u 60-im godinama prošlog veka, što znači da su to stari sistemi i da se za prečišćavanje gasova koristi zastarela tehnologija, što ima direktnog uticaja na koncentraciju ispuštenih zagađivača (SO₂, NO_x, teški metali, prašina), koja premašuje maksimalne granice koncentracije dopuštene po standardima EU.

Sektor saobraćaja karakteriše veliki broj starih vozila i nizak kvalitet goriva. Sektor poljoprivrede doprinosi zagađenju vazduha usled spaljivanja biomase. Ilegalne deponije za odlaganje smeća sa često nekontrolisanim spaljivanjem otpada takođe predstavljaju ozbiljan izvor zagađenja vazduha.

Međutim, bitnu ulogu za sadašnju situaciju ima i nizak nivo poznavanja ove teme među preduzetnicima, potrošačima i širom javnošću što se tiče kvaliteta/zagađenja vazduha.

Raspoložive informacije nisu pouzdane, zbog nedostatka sistema praćenja kvaliteta vazduha na Kosovu, uključujući tu i sisteme samokontrole na nivou samih zagađivača, što otežava pravu ocenu zagađenja vazduha. Ipak, zagađenje vazduha uglavnom prouzrokuje sumpor dioksid (SO₂), azotoksid (NO_x), teški metali, ugljendioksid (CO₂), prašina, odložene čvrste materije, dioksini, hidrokarboni, itd.⁵²

Zakon za zaštitu vazduha stupio je snagu i pripremljena su neka dodatna administrativna uputstva, ali mora da bude završen ukupni zakonski okvir i mora da budu osmišljeni tekući planovi za završetak sektorskih zakona paralelno sa uspostavljanjem sistema za kontrolu vazduha.⁵³

Do danas su projekti za zaštitu životne sredine bili finansirani od strane donatora; dakle, čak i na kratki i srednji rok, očekuje se da će finansiranje glavnih projekata za zaštitu životne sredine biti obezbeđeno preko donatora.

Institucionalni i pravni okvir

Zakon o zaštiti životne sredine 2003/9 15.04.2003

Zakon o šumama na Kosovu 2003/6 20.03.2003 i 2004/40 14.10.2004

Zakon o prostornom planiranju 2003/30 10.09.2003

Zakon o izgradnji 2004/37 14.10.2004

Zakon o vodi na Kosovu 2004/41 14.10.2004

Zakon o zaštiti od zagađenja vazduha 2004/48 25.11.2004

Zakon o navodnjavanju poljoprivrednog zemljišta 2005/49 25.11.2005

Zakon o građevinskim materijalima 2005/28 17.05.2005

Zakon o očuvanju prirode 006/22 24.04.2006

Zakon o poljoprivrednom zemljištu 2006/37 23.06.2006

Zakon o lovu 02/L-53 16.12.2005 tek treba da se potpiše

Zakon o hidrosistemima 2006/18 22.04.2006

Zakon o otpadu 2006/31 05.05.2006

⁵² Akcioni plan za zaštitu životne sredine na Kosovu, MONT (2006).

⁵³ Akcioni plan za zaštitu životne sredine na Kosovu, MONT (2006).

Cilj 14

Do 2015. godine, više od 80% stanovništva treba da ima pristup zdravoj pijaćoj vodi.⁵⁴

Indikatori

Broj porodica koje imaju pristup zdravoj pijaćoj vodi
 Izgradnja novog vodovodnog sistema, sa pružanjem boljih usluga u sektoru vodosnabdevanja i kanalizacije
 Oправка i održavanje postojećih vodovodnih i kanalizacionih mreža
 Smanjenje gubitaka u mrežama za vodosnabdevanje
 Uključenje svih potrošača u sistem za plaćanje ovih usluga
 Broj fabrika za prečišćavanje otpadnih voda u urbanim i industrijskim oblastima

Polazna osnova:

Pristup pijaćoj vodi 65-70% (2005)

Analiza sadašnje situacije

Na osnovu izveštaja koji je predstavila TWG za izradu Strategije za sektor voda 2007-2015 (SPRK), procenat stanovnika koji su priključeni na vodovodnu mrežu je 65-70%, dok oko 30% stanovništva ima sopstvene sisteme za snabdevanje vodom ili bunare. U vodovodnom sistemu na Kosovu ima dosta gubitaka na mreži (što ide u rasponu od 50% do 80%), kvalitet ne ispunjava važeće norme, nizak je procenat naplate (42% u 2005. godini), a prikupljanje prihoda slabo (56% u 2005).⁵⁵

Izazovi:

Mnogo je izazova sa kojima se suočava Kosovo kad je reč o životnoj sredini. Vodovodna mreža i kanalizacioni sistem su previše stari; pored toga, nema fabrika za prečišćavanje otpadnih voda, kao ni sistema za praćenje količine i kvaliteta vode. Nejasnoće u pogledu buduće vlasničke strukture javnih

komunalnih preduzeća takođe predstavlja dodatni izazov. Osim toga, za ovaj sektor nema dovoljno finansijskih sredstava, usled jako ograničenog budžeta vlade za ove poslove i neefikasnih mehanizama naplate usluga i ubiranja prihoda.

Integracija i usklađivanje nacionalnih standarda za životnu sredinu sa standardima EU predstavljaju jedan od glavnih izazova sa kojima se suočava kosovsko društvo. Međutim, do danas problemi u zaštiti životne sredine sa kojima se suočavalo Kosovo još uvek nisu u dovoljnoj meri rešeni. Sprovođenje strategije zaštite životne sredine ne smatra se velikim prioritetom za Vladu u poređenju sa politikom za druge sektore i zaštita životne sredine nije integrisana u strategije za druge sektore. Međutim, ciljevi koji su postavljeni u pogledu pristupa zdravoj pijaćoj vodi mogli bi da budu ostvareni. Više teškoća će ostati u oblasti zagađenja vazduha i zemljišta.

Glavna smetnja za sprovođenje projekata za poboljšanje životne sredine još uvek je uglavnom nedostatak finansijskih sredstava, nedostatak mehanizama za sprovođenje i sistema za praćenje. Mali obim investicija za zaštitu životne sredine prvenstveno nastaje usled nedostatka instrumenata i mehanizama za finansiranje projekata za zaštitu životne sredine. U tom smislu, uključenje svih potrošača u sistem plaćanja usluga povećaćće nivo prikupljanja novca. Veći nivo prikupljanja novca će, s druge strane, omogućiti održivo upravljanje i održavanje vodovodne mreže širom Kosova.

Načini rada u budućnosti⁵⁶:

Ostvarenje željene ravnoteže između ljudskih aktivnosti, razvoja i zaštite životne sredine zahteva podelu odgovornosti koja je pravična i jasno definisana kad je reč o potrošnji i ponašanju prema životnoj sredini i prirodnim bogatstvima.

⁵⁴ Strateški plan za razvoj Kosova, TWG za sektor voda 2007-2015.

⁵⁵ Strateški plan za razvoj Kosova, TWG za sektor voda 2007-2015.

⁵⁶ Uokvirenje načina za rad u budućnosti kako bi bio osiguran održivi razvoj zasnovano je na ciljevima i smernicama koji su izloženi u Strategijama za vodu i životnu sredinu (KDSP 2006).

Ovo podrazumeva pre svega integraciju obzira prema životnoj sredini prilikom osmišljavanja i sprovođenja svih ekonomskih i sektorskih politika, u odlukama lokalnih javnih organa, u vršenju i razvoju proizvodnih procesa, kao i u ponašanju svakog pojedinca. Pored toga, potreban je delotvorni dijalog i usaglašena akcija među partnerima koji mogu imati različite kratkoročne prioritete.

Glavni zadaci su sprovođenje važećih zakona i harmonizacija sa standardima i normama EU. Centralni i lokalni organi treba da povećaju kapacitete za sprovođenje ovih standarda i da izrade

pouzdan sistem podataka o zagađenju i drugim negativnim posledicama za životnu sredinu. Takođe je potrebno uspostaviti kapacitete za delotvorne mehanizme praćenja.

Osim toga, poboljšanje i povećanje nivoa uključenosti stanovništva u vodovodnu i kanalizacionu mrežu, kao i smanjenje tehničkih gubitaka zahteva puno rada i stalnu institucionalnu posvećenost. Otuda, poboljšanja u vodovodnoj i kanalizacionoj mreži mogla bi da budu ostvarena izgradnjom novog vodovodnog sistema i kanalizacione mreže, kao i popravkom i održavanjem postojećih mreža.

**... da bude
saradnje i
posla za mlade!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 8 RAZVITI GLOBALNO PARTNERSTVO ZA RAZVOJ

Cilj 15

Do 2105. godine, obezbediti više od 50% strane pomoći i usmeriti je na razvojne prioritete što će omogućiti dugoročni održivi razvoj Kosova u skladu sa prioritetima razvojne strategije.

Stanje na priv pogled Hoće li ovaj cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno potencijalno malo
verovatno **nedovoljno podataka**

Stanje okruženja koje pruža podršku:

jako prilično jako slabo ali
se popravlja **slabo**

Analiza sadašnje situacije

U periodu od 1999. do 2005. godine, donatorska zajednica je na Kosovu potrošila €2.29 milijarde.⁵⁷ Od ukupnog iznosa, javne komunalne službe i aktivnosti vezane za razvoj institucija apsorbivale su najveći deo od 25.6%, odnosno 26.6%. Više od 16% ovih sredstava otišlo je u stambeni sektor, dok je oko 13% bilo raspoređeno za obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu.

Najveći deo ovih sredstava obezbedili su Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR) i Sjedinjenje Američke Države.

Da bi podržalo identifikaciju i sprovođenje međunarodne ekonomske saradnje, Ministarstvo finansija i ekonomije je ustanovilo Odeljenje za međunarodnu ekonomsku saradnju. Ovo Odeljenje se sastoji od četiri sektora, naime Sektora za regionalne i evropske ekonomske integracije, Sektora za identifikovanje i ocenu programa za razvoj, Sektora za javne zajmove iz inostranstva i Sektora za koordinaciju donatora. Glavni zadaci sektora za koordinaciju donatora su praćenje aktivnosti donatora angažovanih na Kosovu, promovisanje potrebe za

finansijskom podrškom donatora, kao i organizovanje sastanaka i održavanje kontakata sa donatorima. Ove aktivnosti su naročito važne za ostvarenje bolje koordinacije i upoznavanje donatora sa razvojnim prioritetima Vlade.

Kosovo i evropsko partnerstvo

Zbog svog nerešenog statusa, Kosovo ne može neposredno da učestvuje u Procesu stabilizacije i pridruživanja, ali ono to radi preko Mehanizma za praćenje stabilizacije i pridruživanja (ATM) ustanovljenog 2002. godine. Ovaj mehanizam pomaže institucijama Kosova da sprovedu strukturne reforme za približavanje EU i da obrazuju institucije u skladu sa normama i standardima EU. Preko ovog mehanizma institucije Kosova mogu da imaju koristi od Procesa stabilizacije i pridruživanja, tako što dobijaju finansijsku podršku, konsultacije i trgovinske koncesije, kao i mogućnost da prate standarde EU. Do danas je održano oko 13 sastanaka između Komisije EU i predstavnika PIS u okviru ATM. Radi ustanovljenja Evropskog partnerstva za Kosovo, Vlada Kosova je u saradnji sa UNMIK-om koordinisala rad na izradi Akcionog plana za implementaciju Evropskog partnerstva za Kosovo. Ovaj Akcioni plan usvojen je i prihvaćen kao okvirni plan između EU i Vlade Kosova početkom 2005. godine. Drugi plan za Evropsko partnerstvo pripremljen je u 2006. godini. Plan za evropsko partnerstvo postavlja kratkoročne i srednjeročne ciljeve, uključujući tu Standardni proces sprovođenja i Evropsko partnerstvo. Sprovođenje ovih ciljeva doprineće da proces Evropskih integracija krene napred. Osim toga, ovaj plan "će isto tako služiti i kao glavni okvir za planiranje buduće pomoći zajednice Kosovu preko Instrumenta pre pristupanja Uniji i sličnih programa".⁵⁸

Izazovi

Kosovsko društvo je, uz podršku međunarodne zajednice, ostvarilo napredak u procesu izgradnje mira tokom perioda posle konflikta. Napredak u otklanjanju šteta koje su tokom

⁵⁷ Baza podataka MEF-RIMS, 2006.

⁵⁸ Akcioni plan Kosova za Evropsko partnerstvo, 9. avgust 2006.

konflikta nanete kućama i infrastrukturi i izgradnja institucija bili su impresivni. Međutim, inostrana pomoć je drastično smanjena počev od 2002. godine, što je dovelo u pitanje održivi razvoj. U tom smislu, jedan od glavnih izazova su ograničene mogućnosti (bar srednjeročno) Konsolidovanog budžeta Kosova (KKB), da odgovori ogromnim potrebama za kapitalnim investicijama. Danas je Kosovo suočavano sa ozbiljnim strukturnim problemima tj. lošom infrastrukturom, visokom stopom nezaposlenosti, deindustrijalizacijom i ogromnim trgovinskim deficitom. Nedostatak investicija u ovim oblastima će, s druge strane, dovesti u pitanje održivi razvoj Kosova. Svi ovi izazovi moraju da budu rešeni; kašnjenje investicija u kritičnim oblastima koje se smatraju motorima budućeg rasta i razvoja osujetiće razvoj privatnog sektora kao i privlačenje stranog kapitala.

S druge strane, nerešeni status Kosova predstavlja smetnju za uzimanje koncesionih zajmova od međunarodnih finansijskih institucija i, za razliku od drugih zemalja zapadnog Balkana, Kosovo nema pravo da koristi instrumente za dobijanje pune pomoći od EU.

Drugi izazov za institucije Kosova je poboljšanje koordinacije inostrane pomoći. Bolja koordinacija i usklađivanje donatorskih projekata dovešće do boljeg upravljanja i planiranja finansiranja razvojnih prioriteta koji su istaknuti u razvojnim planovima Vlade, boljeg budžetskog planiranja kao i do ispunjenja zahteva iz Akcionog plana za Evropsko partnerstvo.⁵⁹

Načini rada u budućnosti

Uloga donatorske zajednice na Kosovu i dalje ima suštinski značaj. Imajući u vidu ograničene mogućnosti KKB i ograničene mogućnosti za koncesione zajmove od međunarodnih institucija, donatorska zajednica treba da nastavi da obezbeđuje alternativne izvore finansiranja za kapitalne investicije. U cilju rešavanja gore navedenih problema,

neophodno je nastaviti podršku međunarodne zajednice putem obezbeđenja tehničke i finansijske pomoći i saradnje.

U svrhe povećanja delotvornosti inostrane pomoći u ostvarenju prioriteta razvoja, potrebno je da bude poboljšana koordinacija između Vlade i donatorske zajednice radi boljeg određivanja prioriteta i usklađivanja njihovih aktivnosti. Očekuje se da SPRK kao dokument odredi ove prioritete i na taj način uputi donatorsku zajednicu gde da kanališe sredstva za ove projekte, što će dovesti do održivog ekonomskog rasta i razvoja. U tom pogledu, vladino Odeljenje za međunarodnu ekonomsku saradnju treba delotvornije da koordinira, prati i ocenjuje aktivnosti donatora. Ovo će obezbediti osnovu za bolju koordinaciju između donatora i organa Vlade; s druge strane, to će isto tako povećati delotvornost projekata koje finansiraju donatori i izbeći će se preklapanje poslova. Obrazovanje Centra za koordinaciju donatora pri Kabinetu premijera predstavlja još jedan važan korak Vlade u promovisanju delotvornog partnerstva za razvojne projekte, uključujući donatore i međunarodne finansijske institucije (IFI).

Takođe je vrlo bitno da razvojni planovi kao što su SPRK, Srednjeročni okvir za troškove (MTEF) i Akcioni plan za Evropsko partnerstvo (EPAP) budu potpuno usaglašeni i uzajamno povezani. Ovi planovi treba da se usaglase jer se smatra da oni upotpunjuju nastojanja ka razvoju Kosova i evropskim integracijama.

Kosovo takođe treba da razvije kapacitete za saradnju sa IFI, Svetskom trgovinskom organizacijom (STO), i drugim agencijama i institucijama za razvoj. Partnerstvo je isto tako potrebno sa privatnim strateškim investitorima u prijateljskoj poslovnoj atmosferi kao i u agresivnim promotivnim aktivnostima.

⁵⁹ Akcioni plan Kosova za Evropsko partnerstvo, 9. avgust 2006.

**...izgradnja
dobrog upravljanja na
principima
Evropskih Integracija!**

MILENIJUMSKI
CILJEVI RAZVOJA

MCR 9

RAZVOJ DOBROG UPRAVLJANJA KA EVROPSKOJ INTEGRACIJI

Razvoj dobrog upravljanja, što podrazumeva efikasnost, pravosudne i bezbednosne institucije, nezavisne medije i aktivno građansko društvo, smatra se preduslovom za ostvarenje osam ciljeva razvoja, kao i za izgradnju sigurnijeg puta ka evropskim integracijama.

Pošto je upravljanje proces donošenja odluka i proces pomoću kojeg se odluke sprovede, to se analiza upravljanja usredsređuje na formalne i neformalne aktere uključene u proces donošenja odluka i njihovo delotvorno sprovođenje. Međutim, obrazovanje demokratskog političkog sistema suočava se sa tekućim izazovima. Oni su ukorenjeni u ograničenim raspoloživim resursima i iskustvima, kao i u etničkim tenzijama i političkim identitetima. Ovi drugi bivaju izmanipulisani i eksploatisani na raznim nivoima kako bi bili ostvareni politički ciljevi koji, s druge strane, često dovode do sukoba interesa i povećavaju međuetničke tenzije. Izazovi se takođe odnose na slabo poverenje javnosti u postojeće rukovodstvo, za koje se smatra da je protekcionističko, da stavlja interese svoje političke partije kao i svoje privatne interese ispred opšteg dobra.⁶⁰

Organi za sprovođenje zakona takođe se suočavaju sa problemima, kao što su nedostatak kapaciteta PIS za sprovođenje zakona; razne ankete i studije pokazale su da većina ispitanika nisu zadovoljni sprovođenjem zakona. Izveštaj OEBS-a pokazuje da neki zakoni nisu uopšte sprovedeni već nekoliko godina. Ovo ukazuje na činjenicu da je

te prioritete odredio zakonodavac a ne nadležno ministarstvo ili vlada, koji su samo izvršni organi. Zbog toga, neprimenjivanje zakona znači ignorisanje volje zakonodavca.⁶¹

Transparentnost, mediji i pristup zvaničnim dokumentima imaju vitalni značaj za proces ustanovljenja transparentne vlade i pružanja efikasnih javnih usluga. U tom pogledu, neophodno je da se na Kosovu uvedu znatna poboljšanja.

⁶⁰ Vidi UNDP "Izveštaj ranog upozorenja", jan-jun 2006; Šesti godišnji izveštaj Institucije ombudsmana, 2005-6. godine, jul 2006; "Kosovski pregled sektora unutrašnje bezbednosti" KIPRED, 2006-12-10.

⁶¹ Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, MISIJA NA KOSOVU, Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, Implementacija zakona Skupštine Kosova, Izveštaj br. III, Period pregleda: Zakoni proglašeni u 2005. godini, 26. januar 2007.

Cilj	Indikatori	2007	2010	2015
16. Do 2015. da bude uspostavljena delotvorna, efikasna i transparentna vlada usmerena na integracije u EU	1.1 Zadovoljstvo radom kosovskih PIS (%)	34.2 ⁶²	50	70
	1.2 Broj opština i decentralizovane javne službe i odgovornosti	30 + 5 ⁶³		
17. Do 2015. da budu izgrađene delotvorne i efikasne pravosudne i bezbednosne institucije kako bi bila poboljšana bezbednost građana i delotvornost pravosudnog sistema	2.1 Broj nerešenih predmeta u sudovima u Prištini*	10,721 ⁶⁴	50% smanjenje	80% smanjenje
	2.3 Zadovoljstvo radom Policijske službe Kosova (%)	68.5 ⁶⁵	80	90
	2.4 Zadovoljstvo radom sudova (%)	20 ⁶⁶	30	50
	3.1 Slobodan pristup medija zvaničnim dokumentima	Delimičan pristup	Poptun pristup	Poptun pristup

⁶² UNDP "Izveštaj ranog upozorenja" # 16

⁶³ Broj opština je 30, a broj opštinskih pilot jedinica je 5.

⁶⁴ USAID: Reforma pravosudnog sistema na Kosovu, Izveštaj o kvartalnim aktivnostima, jul-septembar 2006, Pregled i analiza broja predmeta u opštinskim sudovima u Gnjilanu, Prištini i Prizrenu

⁶⁵ UNDP "Izveštaj ranog upozorenja" # 16

⁶⁶ UNDP "Izveštaj ranog upozorenja" # 16

	3.2			
	Lično iskustvo sa korupcijom (%)	15 ⁶⁷	12	10
	3.3			
	Učešće građana u javnim raspravama na lokalnom nivou (%)	23 ⁶⁸	50	70

Izvor: UNDP (2006), USAID (2006) *Podaci su raspoloživi samo za 2006. godinu

⁶⁷ UNDP "Izveštaj ranog upozorenja" # 15

⁶⁸ Kosovski mozaik 2006, UNDP 2006

Demokratska vlada

Cilj 16

Do 2015. godine da se ima delotvorna, efikasna i transparentna vlada u skladu sa standardima EU

Indikatori: Poverenje i zadovoljstvo javnosti sa radom kosovskih institucija
Broj opština i decentralizovane javne službe i odgovornosti

Polazna osnova:
Zadovoljstvo sa radom kosovskih institucija 34.2% (2007)

Stanje na prvi pogled Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža podršku:

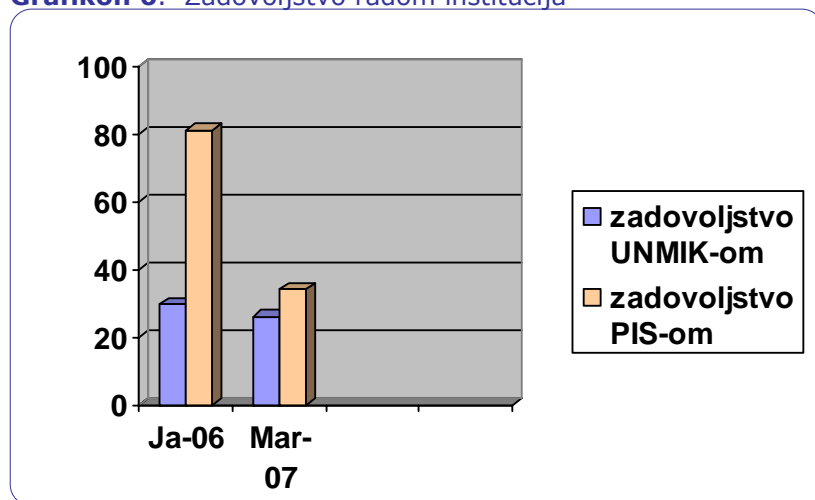
jako **prilično jako** slabo ali
se popravlja slabo

Otuda, veliki broj uposlenika, slaba efikasnost, i korumpirani službenici u javnoj administraciji smatraju se ozbiljnim problemom.

Trenutno, Kosovo ima 30 opština i 5 pilot opštinskih jedinica (POJ), od kojih su tri već u fazi implementacije, a dve predložene POJ još nisu prihvaćene od strane zajednica koje žive tamo (Partesh/Parteš, Gračanicë/Gračanica). Proces decentralizacije je veoma ispolitizovano pitanje koje zavisi od pregovora o konačnom statusu Kosova; otuda, bio bi ogroman izazov da se istovremeno usklade rezultati pregovora i da se na najbolji način sprovede proces decentralizacije da bi se obezbedile najbolje usluge i da se poveća kvalitet života građana time što bi se opštinske administracije učinile delotvornim i efikasnim.

Institucije javne administracije na Kosovu nalaze se u fazi reforme, ali se suočavaju i sa teškoćama. Međutim, nedavna anketa je pokazala da je mišljenje građana kao i poverenje javnosti u kosovske institucije i u međunarodne organizacije na Kosovu opalo tokom prvih dva kvartala 2007. godine.

Grafikon 6. Zadovoljstvo radom institucija

Izvor: UNDP (EWS 2006/7)

U zavisnosti od pregovora o konačnom statusu Kosova i predloga Specijalnog izaslanika Generalnog sekretara UN, promeniće se i broj i nadležnosti opština. Dakle, sastav opština na Kosovu biće sledeći: obrazovaće se nove opštine i Kosovo će imati 5 + 1 više opština (Mitrovicë/Severna Mitrovica; Gračanice/Gračanica; Ranillug/Ranilug; Partesh/Parteš; Kllokot/Vërboc – Klokot/Vrbovac; i Novobërdë/Novo Brdo) uključujući severnu Mitrovicu i proširenje postojeće opštine, naime Novobërdë/Novog Brda. Predlog Specijalnog izaslanika GS UN (Aneks III) uglavnom se odnosi na broj srpskih opština, nadležnosti opština, opštinske finansije, i međuopštinsku i prekograničnu saradnju.

Vladavina prava

Cilj 17

Do 2015. godine, da budu uspostavljene delotvorne i efikasne pravosudne i bezbednosne institucije kako bi bila poboljšana sigurnost građana i delotvornost pravosudnog sistema

Indikatori: Broj nerešenih predmeta u pravosudnom sistemu Kosova

Ukupan broj prijavljenih slučajeva

Zadovoljstvo Policijskom službom Kosova
Zadovoljstvo sudovima

Polazna osnova:

Broj nerešenih predmeta u sudovima u Prištini
10,721 (2006)

Zadovoljstvo Policijskom službom Kosova
68.5% ispitanika (2007)

Zadovoljstvo sudovima
20% ispitanika (2007)

Stanje na prvi pogled Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno **potencijalno** malo
verovatno nedovoljno podataka

Stanje okruženja koje pruža podršku:

jako prilično jako **slabo ali**
se popravlja slabo

Sprovođenje zakona na Kosovu mora da bude delotvornije. Ankete i studije pokazuju da većina ispitanika nije zadovoljna primenom i sprovođenjem zakona. Prema izveštaju OEBS-a, neki zakoni uopšte nisu primenjeni nekoliko godina. U tom pogledu, mora se istaći da je potrebno da se zakoni primenjuju i da se poštuje vladavina prava. Hijerarhija normi i njihovo pravilno uključivanje u zakonodavnu praksu, kao i prava primena i sprovođenje zakona imaju ogroman značaj. U izveštaju OEBS-a o sprovođenju zakona na Kosovu zaključeno je da je "Pitanje hijerarhije normi jedno od ustavnih pitanja i zbog toga su potrebne hitne mere za njihovo razjašnjenje"⁶⁹.

Sprovođenje zakona je pitanje za koje mora da postoje mehanizmi za primenjivanje zakona; Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) je ustanovila pravosudne i bezbednosne institucije na Kosovu. Zbog podeljenih nadležnosti između UNMIK-a i PIS, postoje preklapanja aktivnosti između institucija koje pružaju ove usluge. Ministarstvo pravosuđa osnovano je 2005. godine, sa mandatom da ustanovi prioritete politike za pravosuđe i zakonodavni sistem, administrativnu podršku, politiku tužilaštva i koordinaciju sa vaspitno-popravnim ustanovama. Ministarstvo unutrašnjih poslova osnovano je 2005. godine i još se nalazi u fazi razvoja kapaciteta.

⁶⁹ Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, MISIJA NA KOSOVU, Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava, Odsjek vladavine prava, Implementacija zakona Skupštine Kosova, Izveštaj III; Period pregleda: Zakoni proglašeni u 2005. godini, 26. januar 2007.

Izveštaj USAID-a pokazuje da postoji veliki broj predmeta koji još čekaju da budu razmotreni u pravosudnom sistemu⁷⁰.

Tabela 11. Ukupan broj nerešenih predmeta u opštinskim sudovima u opštinama na Kosovu

	OS u Gnjilanu	OS u Prištini	OS u Prizrenu
Ukupan broj nerešenih predmeta (jun 2006)	2173	10721	2361

Izvor: USAID (2006)

Bezbednosna pitanja spadaju u rezervisane nadležnosti SPGS (Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara) preko mandata koji mu je poverila Rezolucija SB UN 1244 (Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija). Spoljna bezbednost spada u nadležnost međunarodnih snaga (KFOR), pod vođstvom NATO/OTAN. Sektor policije spada u nadležnost međunarodne civilne policije (CIVPOL) i Policijske službe Kosova (KPS) sa ukupnim brojem od 8,960 policajaca. U poređenju sa 2005. godinom, ukupan broj prijavljenih krivičnih slučajeva povećao se za 6.4 % u 2006. godini, mada su prijavljena krivična dela protiv lica opala za 19.51%. Postojeće veliko poverenje javnosti u KPS i KFOR veoma je bitan faktor za slobodu kretanja i veru u društvo kod etničkih grupa. U tom smislu, poverenje javnosti u KPS je tokom perioda septembar 2006. godine - mart 2007. godine smanjeno sa 81.5 % na 68.5 %⁷¹.

⁷⁰ USAID: Reforma pravosudnog sistema Kosova; Izveštaj o kvartalnim aktivnostima, jul-septembar 2006, Analiza broja predmeta u opštinskim sudovima u Gnjilanu, Prištini i Prizrenu

⁷¹ UNDP "Izveštaj ranog upozorenja" #14 and 16

Civilno društvo, mediji i transparentnost

Cilj 18

Do 2009. godine, prema zakonu, mediji, građani i NVO imaju pristup svim zvaničnim dokumentima institucija na Kosovu u skladu sa zakonom.

Indikatori: Slobodan pristup medija zvaničnim dokumentima

Mišljenje javnosti o korupciji

Učešće građana u javnim raspravama na lokalnom nivou

Polazna osnova:

Lična iskustva o korupciji
15% (2006)

Stanje na prvi pogled

Hoće li cilj biti ostvaren do 2015?

verovatno potencijalno malo
verovatno **nedovoljno podataka**

Stanje okruženja koje pruža podršku:

jako prilično jako slabo ali se
popravlja **slabo**

Civilno društvo i mediji koji pomažu u stvaranju mišljenja javnosti sve više jačaju. Civilno društvo se dokazalo kao dinamičan i uticajni element Kosova u njegovom nastojanju da ostvari demokratsku vladu zalaganjem da se donesu prikladni zakoni i propisi, utiče na donošenje političkih odluka i zahteva odgovornost od institucija i zvaničnika. Međutim, ovom sektoru je potrebna dodatna podrška kako bi bio ostvaren dalji pozitivan napredak. Mediji (uključujući i privatne) i NVO postaju sve profesionalniji i bave se istraživačkim novinarstvom i objektivno izveštavaju o raznim pitanjima. Međutim, većina njih povezana je sa određenim političkim partijama i uskim političko-interesnim grupama i zbog toga je suočena sa ozbiljnim izazovima u ostvarenju nezavisnosti i profesionalnih standarda u novinarstvu.

Obrazovana je i Kosovska agencija za borbu protiv korupcije, ali se ona još uvek nalazi u fazi ustanovljenja. U 2003.

godini sačinjen je Zakon o pristupu zvaničnim dokumentima. Međutim, do danas jako mali broj građana je iskoristio ovaj zakon kako bi rešio svoje probleme bilo na centralnom bilo na lokalnom nivou. Prema ocenama Kosovskog mozaika (2006), 76% ispitanika uopšte nije obavješteno o postojanju ovog zakona.

Ankete sprovedene u javnosti pokazale su da javnost misli da je korupcija u javnim institucijama prisutna u visokom procentu, međutim, postoje razlike između shvatanja o korupciji i ličnih iskustava s njom, a takođe postoje različita shvatanja o raznim institucijama.

Prema anketi UNDP, samo 15% ispitanika zasniva svoje stavove na ličnom iskustvu, tako da se mišljenja građana o korupciji uglavnom zasnivaju na pričama koje su građani čuli od svojih rođaka (tj. 32%). S druge strane, istraživačke studije koje je sproveo Riinvest pokazuju da veliki broj pripadnika poslovne zajednice na Kosovu zasniva svoja shvatanja o korupciji na ličnim iskustvima (28% odnosno 29% u 2004. i 2005. godini).⁷² Građani su izjavili da su nezadovoljni obimom informacija koje dobijaju o radu svojih opština. Zbog toga, kada su upitani šta znaju o javnim opštinskim sastancima, samo 25 % ispitanika su odgovorili pozitivno. Od ukupnog broja od 25% ispitanika koji su imali informacije o opštinskim sastancima, samo 23% su učestvovali na javnim sastancima koje je organizovala njihova opština.

⁷² Izveštaj iz 2004. g. pokazuje da 72% ispitanih preduzetnika smatra da je korupcija na Kosovu opšteprisutna; Međutim, ovaj procenat je uvećan na 79% u 2005. Razvoj MSP na Kosovu, Institut Riinvest (2004, 2005).

BIBLIOGRAFIJA

- Aide Mémoire of the IMF Mission in Kosovo, February 19-27, 2007
- A Joint European Vision Free Movement for Goods and People in Kosovo and Serbia, Freedom House, European Movement in Serbia, and Kosovar Institute for Policy Research and Development.
- Action Plan for environment in Kosovo, Ministry of Environment and Spatial Planning 2006
- Albania National Report: On Progress toward Achieving Millennium Development Goals 2004.
- Analizë e gjendjes shëndetësore të nënës dhe fëmiut në Kosovë, F.A. Qosaj, M.Berisha, I.Begolli, Dhjetor 2006, Tiranë.
- Annual Report 2006, PISG MoH, Kosovo.
- Assessment of Administrative Capacity in Kosovo, UNDP Kosovo Capacity Assessment Project, April 2005.
- Census 1991, Statistical Office of Kosovo.
- Communicable Disease Report, CD News, Quarterly Report, Issue 33, April 2004, WHO Europe.
- Decentralization and Local Governance in Kosovo Challenges and Opportunities Report, Blue Ribbon Series, UNDP 2006.
- Demographic Health Survey, SOK 2003.
- Draft Strategy on Education, KDSP 2006.
- Early Warning Report Jan-June 2006, UNDP.
- Fast facts on Kosovo UNDP Early Warning Report.
- Kosovo European Partnership Action Plan, 9 August 2006
- Kosovo: The Public Safety Net, An analysis of its efficiency and effectiveness, Sederlof Hjalte and Verme, Paolo, 2004 (Background Paper for the Kosovo Poverty Assessment).
- Household Budget Survey (2005), Statistical Office of Kosovo.
- Kosovar HIV/AIDS Prevention Strategy 2004 – 2008, Kosovar AIDS Committee.
- Kosovo Development Strategy , Housing and Construction Sector 2007-2013, 2006.
- Kosovo Development Strategy Plan, Water Sector 2007-2015 .
- Kosovo Human Development Report, UNDP 2002.
- Kosovo Human Development Report, UNDP 2004.
- Kosovo Human Development Report, UNDP 2006.
- Kosovo Internal Security Sector Review KIPRED, 2006-12-10.
- Kosovo Mosaic 2006, UNDP 2006.
- Kosovo Poverty Assessment, World Bank Report No. 32378 – XK, June 2005.
- Kosovo Public Expenditure and Institutional Review (Volume I), World Bank Report No. 32624 – XK.

Kosovo Socio-Economic Profile, Riinvest: 2005.

Kosovo and its population, SOK September 2003, revised version.

USAID Kosovo Justice System reform activity quarterly report, July-September 2006, overview caseload analyses Gjilan MC, Prishtina MC Prizren MC

Labor Market Statistics (2003-2005), Statistical Office of Kosovo.

Law No. 2004/2 On Gender Equality in Kosovo, PISG, Assembly of Kosovo.

Literacy in Kosovo, Statistics on Education in Kosovo, SOK, 2004.

MEF-RIMS database, 2006.

Millennium Development Goals, Framework for Action, UNDP 2006.

Millennium Development Goals, Report of the Republic of Macedonia, June 2005

Millennium Development Goals, Second Country Report, Egypt, UN and Ministry of planning, 2004.

Ministry of Public Services – Department of Civil Service Administration. Employed persons within the ministry and central institutions, October – December 2005

On the Road to Europe: Helping the Western Balkans Help Themselves, EAR, European Union, January 2006

Parallel Words Rebuilding the Education System in Kosovo, Sommers, M and Buckland, P, 2004

Perinatal situation in Kosovo, 2000 – 2005, MOH, OBSH, UNFPA, UNICEF, KOGA, 2006.

ShPK, December 2005, Prishtinë/Trieshtë.

Quality Basic Education as a Function of Human Development, Kosovo Education Center, 2006

Raporti mbi aktivitetet ne sferat kundër diskriminimit, kundër korrupsionit, kundër trafikimit me qenie njerëzore dhe te drejtat e njeriut, Zyra e Kryeministrit të Kosovës (ZKM), Janar Qershor, 2006.

Reform of local government consolidated compilation of all documents relating to the reform of local Government Provisional institutions of self government (PISG), Prishtina, 21 June 2005.

SME Development in Kosova, Riinvest annual surveys 2003, 2004, 2005, Riinvest Institute

Sixth Annual Report of the Ombudsperson, 2005-6.July 2006.

Sustainable Development Strategy of Gjakovë/Djakovica Municipality based on the Millennium Development Goals, 2007

Towards Kosovo's Economic Viability, Riinvest Institute, 2006.

Vlerësimi i cilësisë së shërbimeve spitalore pediatrike në Kosovë, MOH , IKShP, OBSH

Where will be in 2015? Millennium Development Goals Baseline Report for Kosovo, UN agencies in Kosovo, 2004.

DODATAK 1

Teritorija: 10.908 km²

Glavni grad: Priština

Granice: Albanija (112 km), Crna Gora (77 km), Srbija (352 km), i Makedonija (161 km)

Broj stanovnika: approx. 2 miliona

Bruto nacionalni proizvod (u milionima evra): 2,270 (2006)

Bruto nacionalni raspoloživi prihodi (u milionima evra): 2,630 (2006)

GDP po stanovniku (u evrima): 1, 117 (2006)

Indeks humanog razvoja: 0.740 (2006)

Indeks potrošačkih cena: 0.7 (2006)

DODATAK 2

GLOBALNI MILENIJUMSKI CILJEVI, CILJNA ODREĐIŠTA I NJIHOVE SPECIFIČNOSTI ZA KOSOVO

Globalni Cilj	Formulacija za Kosovo	Globalna ciljna odredišta	Formulacija za Kosovo
Cilj 1. Iskoreniti ekstremno siromaštvo i glad	Cilj 1. Iskoreniti ekstremno siromaštvo i smanjiti relativno siromaštvo	Cilj 1: Smanjiti do polovine srazmeru onih ljudi koji žive sa manje od 1 dolara dnevno	Cilj 1. Iskoreniti krajnje siromaštvo i prepoloviti broj ljudi koji žive u relativnom siromaštvu do 2015. godine
		Cilj 2: Smanjiti do polovine broj onih ljudi koji pate zbog gladi	Cilj 2. Smanjiti stopu nezaposlenosti sa 35% na 25% do 2015. godine
			Cilj 3. Stvoriti adekvatne uslove stanovanja za sve pojedince i ugrožena domaćinstva do 2015
Cilj 2. Ostvariti opšte osnovno obrazovanje	Cilj 2. Ostvariti opšte osnovno obrazovanje i poboljšati kvalitet obrazovanja	Cilj 3: Obezbediti da sve devojčice i dečaci steknu osnovno obrazovanje	Cilj 4. . Do 2015. godine, sva deca u svim regionima, naročito devojčice, deca koja žive u teškim uslovima i ona koja pripadaju etničkim manjinama, da imaju pristup, i da završe, devetogodišnje besplatno obavezno obrazovanje odgovarajućeg nivoa
			Cilj 5. Poboljšati kvalitet i rezultate obrazovanja
			Cilj 6. Povećati finansiranje obrazovanja, kako od strane javnog tako i privatnog sektora, i poboljšati efikasno korišćenje raspoloživih resursa
Cilj 3. Promovisati ravnopravnost polova i osnaživanje žena	Cilj 3. Promovisati ravnopravnost polova i osnaživanje žena	Cilj 4: Eliminirati nejednakosti na osnovu polova po mogućnosti do 2005. godine i na svim nivoima do 2015. godine	Cilj 7. Eliminirati razliku među polovima na svim nivoima obrazovanja najkasnije do 2015.
			Cilj 8. Do 2015. povećati broj žena u donošenju političkih odluka (na najmanje 40% prema ZRP)
Cilj 4. Smanjiti smrtnost dece	Cilj 4. Smanjiti smrtnost dece	Cilj 5: Smanjiti do dve trećine smrtnost dece mlađe od pet godina	Cilj 9. Smanjenje stope perinatalne smrtnosti za 2/3 od 2000 - 2015
Cilj 5. Poboljšati zdravlje majki	Cilj 5. Smanjiti smrtnost majki	Cilj 6: Smanjiti za dve trećine smrtnost kod majki	Cilj 10. Smanjenje stope smrtnosti majki za 2/3 od 2000 – 2015.

Cilj 6. Suzbiti HIV/AIDS, malariju i druge zarazne bolesti	Cilj 6. Suzbiti HIV/AIDS i tuberkolozu	Cilj 7: Zaustaviti i sprečiti širenje HIV/AIDS	Cilj 11. Sprečiti i zaustaviti širenje HIV/AIDS do 2015. godine
		Cilj 8: Zaustaviti i sprečiti širenje malarije i drugih zaraznih bolesti	Cilj 12. Sprečiti i zaustaviti širenje tuberkuloze do 2015. godine
Cilj 7. Osigurati održivost životne sredine	Cilj 7. Osigurati održivost životne sredine	Cilj 9: Integrisati principe održivog razvoja u zvanične državne politike i programe , raditi na povratku izgubljenih resursa životne sredine	Cilj 13. Do 2015. godine, integrisati probleme u sferi životne sredine u druge ekonomske sektore
		Cilj 10: Smanjiti do polovine broja onih ljudi koji nemaju pristup sigurnoj pijaćoj vodi	Cilj 14. Do 2015. godine, više od 80% stanovništva treba da ima pristup zdravoj pijaćoj vodi
		Cilj 11: Postići značajno poboljšanje kod 100 miliona ljudi koji žive u siromašnim sredinama do 2020. godine	
Cilj 8. Razviti globalno partnerstvo za razvoj u svetu	Cilj 8. Razviti globalno partnerstvo za razvoj u svetu	Cilj 12. Razviti otvorene nediskriminativne sisteme trgovine i finansija koji sadrže vrednosti dobrog upravljanja, razvoja i smanjenja siromaštva na nacionalnom i međunarodnom nivou. Cilj 13. Rešavati posebne potrebe najmanje razvijenih zemalja, uključujući:	Cilj 15. Do 2105. godine, obezbediti više od 50% strane pomoći i usmeriti je na razvojne prioritete, što će omogućiti dugoročni održivi razvoj Kosova u skladu s prioritetima razvojne strategije

pristup najmanje razvijenih zemalja izvozu oslobođenom od tarifa i kvota; poboljšani program smanjenja dugova visoko zaduženih siromašnih zemalja i otpisivanje zvaničnog bilateralnog duga i izdašnijiu međunarodnu zvaničnu pomoć u razvoju zemljama koje se zalažu za smanjenje siromaštva

Cilj 14. Rešavati posebne potrebe ostrvskih zemalja i zemalja koje nemaju izlaz na more

Cilj 15. Sveobuhvatno rešavati pitanja dugova zemalja u razvoju putem nacionalnih i međunarodnih mera kako bi dug dugoročno postao održiv

Cilj 16: U saradnji sa zemljama u razvoju, razviti i sprovesti strategije za

		<p>pristojan i produktivan rad mladih.</p> <p>Cilj 17: U saradnji s farmaceutskim kompanijama razviti pristup lekovima, posebno u zemljama u razvoju</p> <p>Cilj 18: U saradnji s privatnim sektorom omogućiti prisustvo novih tehnologija, posebno onih iz oblasti informacija i komunikacija</p>	
	<p>Cilj 9. Izgradnja dobrog upravljanja na principima evropskih integracija</p>		<p>Cilj 16. Do 2015. godine, da bude uspostavljena delotvorna, efikasna i transparentna vlada usmerena na integracije u EU</p> <p>Cilj 17. Do 2015. godine da budu izgrađene delotvorne i efikasne pravosudne i bezbednosne institucije kako bi bila poboljšana sigurnost građana i delotvornost pravosudnog sistema</p> <p>Cilj 18. Do 2015. godine mediji, građani i NVO imaće pristup svim zvaničnim dokumentima u skladu sa zakonom</p>

DODATAK 3 Tabele i grafikoni**Tabela A1.** Zgrade socijalnog zbrinjavanja po opštinama

#	Opština	Godina	Broj stanova/porodica
1	Dečani	2003/2004	16
2	Srbica	2003/2004	21
3	Klina	2004/2005	22
4	Mitrovica	2004/2005	21
5	Mališevo	2004/2005	21
6	Lipljan Magura	2005/2006	22
7	Obilić Plemetina	2005/2006	36
8	Gnjilane	2006/2007 (planirano)	
9	Đakovica	2006/2007 (planirano)	
Ukupno			160

Izvor: Predlog sektorske strategije za stanovanje i izgradnju (KDSP 2006)

Tabela A2. Privremeni kolektivni centri na Kosovu (TCCs)

#	Opština	Broj TCCs	Broj porodica	Broj stanovnika
1	Kosovo Polje	1	18	76
2	Glogovac		32	145
3	Obilić	2	N.a.	1450
4	Priština	1	17	63
5	Podujevo	1	130	760
6	Lipljan	2	60	203
7	Mitrovica	10	303	1323
8	Srbica	4	46	205
9	Vučitrn	1	36	222
10	Uroševac	1	14	50
11	Gnjilane	1	24	107
12	Kačanik	2	6	23
13	Kamenica	1	29	148
14	Štrpce	2	170	700
15	Dečane	3	N.a.	N.a.
16	Đakovica	1	5	24
17	Istok	1	12	32
18	Peć	5	37	202
19	Prizren	1	25	111
Ukupno		41	964	5844

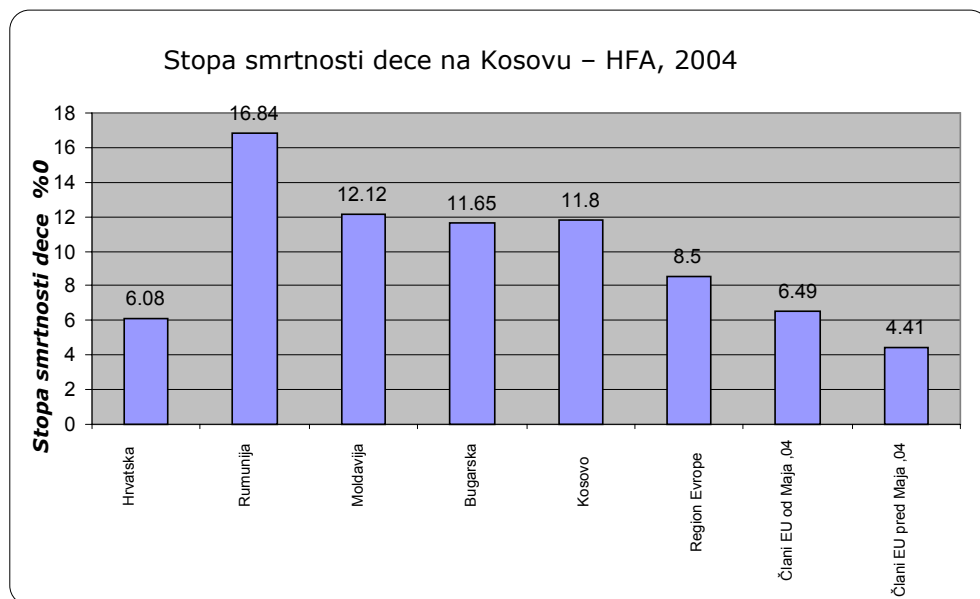
Izvor: Predlog sektorske strategije za stanovanje i izgradnju (KDSP 2006)

Tabela A3. Stopa upisa u osnovne i srednje škole 2001/02-2004/05 (%)

Godina	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Stopa upisa u osnovne škole	97			95.44
Procenat učenika koji su započeli prvi razred i koji su završili deveti razred	73		96	95,30
Procenat učenika koji su započeli deseti razred i završili 12 razred	n/a	83.42	73.05	
Stopa upisa u srednje škole				75.2
Stopa upisa u srednje škole u seoskim sredinama				70.84
Stopa upisa u srednje škole u gradskim sredinama				80.96
Stopa upisa u visoko školstvo				

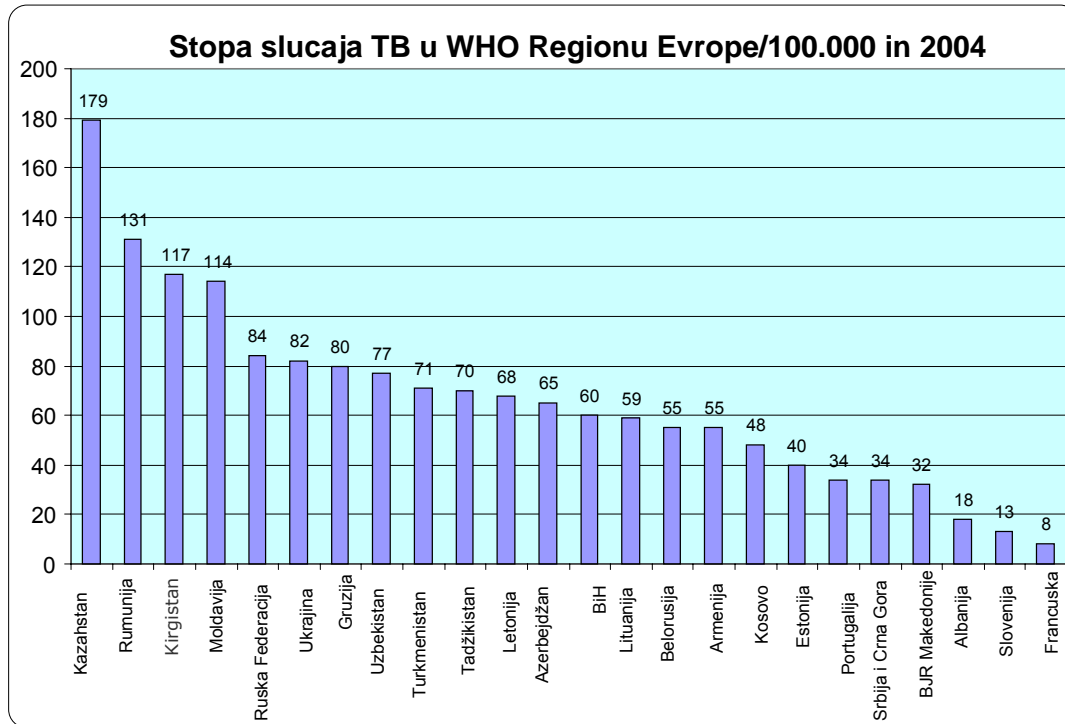
Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Izveštaj o humanom razvoju, UNDP 2004.

Grafikon A1

Izvor: Analiza zdravstvenog statusa majke i deteta, F.A Qosaj, M. Berisha, I. Begolli, MOH – NIPH, 2005

Grafikon A2

Izvor: TB Global Fund Project, HFA 2004

DODATAK 4

Lista učesnika na radionicama organizovanim sa centralnim i lokalnim zvaničnicima i civilnim društvom:

Radionica br.I:

Veton Mujaj (NGO Syri i Vizionit - Pejë), Melihate Meha (Regional Center for Social Work-Mitrovicë), Valbona Sojeva (Regional Center for Social Work-Ferizaj), Mirlinda Kusari (SHE-ERA Gjakovë), Ardita Hima (KEC), Afërdita Spahiu (UNICEF), Gazmend Murseli (NGO ANP-Gjilan), Ramadan Suka (NGO Eko-Trepça), Naim Shaqiri (NGO Paqja me Natyrën), Elmir Tarani (AHED-Gjakovë), Fatmire Zajmi (Regional Hospital Mitrovicë), Ardita Tahirukaj (OBSh Prishtinë), Zeqir Veselaj (REC Prishtinë), Ergyl Binçe (IKSHPK Prishtinë), Arbena Kuriu (UNICEF), Naxhie Kabashi (NGO KWI), Anita Ademi (NGO Liria Gjilan).

Radionica br.II:

Mentor Morina (MLSWL), Besnik Shala (Department for Health and Social Welfare - Gjakovë), Sami Ahmeti (Department for Health and Social Welfare - Gjilan), Besim Avdimetaj (Regional Office for Education - Pejë), Musli Mehaj (Department for Health and Social Welfare - Prishtinë), Jashar Ramadani (Department for Health and Social Welfare - Gjilan), Mevlyde Popovci - Myftari (Department for Health and Social Welfare - Pejë), Merita Kastrati (Department for Health and Social Welfare - Pejë), Muhamet Avdyli (Department for Health and Social Welfare - Pejë), Ukë Kelmendi (Department for Planning, Development, Urbanization and Environment - Pejë), Nezakete Hakaj (MESP), Sevdije Maloku - Hyseni (Department for Urbanization and Spatial Planning - Gjilan), Lulëzim Nixha (Department for Planning, Urbanization and Construction - Prishtinë), Lumnije Shllaku (Office for Gender Issues - Gjakova Municipality), Premtime Preniqi (Office for Gender Issues - Prishtina Municipality), Sebahate Qorkadiu (Office for Gender Issues - Peja Municipality), Drita Klaiqi (Office for Gender Issues - Gjilani Municipality), Drita Hasimja (Office for Gender Issues - Gjakova Municipality), Veli Bakija (Office for Gender Issues - Gjakova Municipality), Lulzim Shabani (Office for Gender Issues - Ferizaji Municipality), Tush Berisha (MLGA), Mehdi Retkoceri (MLGA).

United Nations Development Programme
Gradić Pejton 14,
10000 Priština, Kosovo
Tel: ++381 38 249 066
Fax: ++381 38 249 065

www.ks.undp.org

